

DOĞU BATI ALGISINDA ATTİLÂ*

Ahmet ADIGÜZEL**

ATTİLÂ (406-453)

ÖZET

İki yaşam tarzı, iki farklı kültür, iki ayrı dünya ve iki zıt anlayış: yerleşik hayat ve göçebe yaşam tarzı, insanlık tarihi ile eş zamanlı kabul

---

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Öğrenci-Doktora, Girne Amerikan Üniversitesi, El-mek: aadiguzel@hotmail.com

edilebilir bu durum insanlık tarihinin başlamasıyla ortaya çıkar. Aynı durum lokal da olsa hala çok az yerde devam ediyor. Lokal olmayan aynı hal modern çağımızda da devam etmektedir. Eylemsel olarak günümüz dünyası bir yerleşik bir de göçebe toplum unsuru barındırmamaktadır. Sakin dünyanın yerleşik insanları bu iki zıt anlayışın temsilciliğini ve savunuculuğunu, miras olarak gördükleri geçmişlerini uygarlıkları adına sahiplenmektedirler.

İnsanlığın geçirdiği süreç, evrimle, beşeri ve tabii felaketler; bu iki zıt kutbu biraz daha yakınlaştırmış görünmektedir. Daha doğrusu büyük uçuruma köprüler atılmıştır. Hatta insanlık zaman tüneline kuş bakışı baktığımız zaman aydınlanma çağından günümüze doğru gittikçe rafinize edilmiş anlayış ve düşünceler bir sentez olma yolundalar. Bu anlayışın yansıması olarak hem Doğu'nun hem de Batı'nın değerlerini önemseyen düalist düşünceler tezahür etmeye başlamıştır.

Bu makalemizde her ne kadar temel parametre olarak aldığımız Attilâ'nın Doğu-Batı edebiyat ve sanatlarına olan yansıması ise de tarih ilminin vesikalarından da istifade etmeye çalıştık.

Hun Hükümdarı Attilâ: Barbar mı, Kahraman mı?

Attilâ, Avrupa Hunlarının yenilmez hakanı, yaptığı fetihlerle ülkesinin sınırlarını muazzam büyüklükte genişletmekle kalmayan bu şanlı hükümdar, Avrupalılar tarafından henüz yaşarken bir efsane olarak kabule edilmiştir. Tarih ışığında; gerçekler, efsaneler ve iddialar ile Doğu ve Batı'nın Attilâ'yı algılama anlayışlarını inceleyelim.

Anahtar Kelimeler: Attilâ, Doğu-Batı Algısı, Hunlar, Edebiyat ve Sanat

ATİLLÂ IN EAST WEST'S PERCEPTION

ABSTRACT

Two different life, two different culture, two different World and two opposite perceptiveness: Settled life and nomadic life style, which are accepted as the same period with human history. This situation continues as local in some places, the same situation goes in on our modern era. The current orld haven't had both settled society and nomadic society. Settled people of slient World have done these two opposite perceptiveness as defender and representative. The process the human have had approaches more these two opposite sides with evolution, humanity and natural disasters. Meanwhile, the the bridges are built fort he loig gap. Even when we look at the human period, the understanding and thoughts are on the way from illumination era till the current. With this perceptiveness dualism thoughts start to appar in both east and West.

In this article, however much I mentiond about as the reflection of Attilâ's the east and the West literacy and art, I also tried to benefit from history books. The king of Hun, Attilâ: Was he a barbarian or hero? Attilâ who was the hero of the Europa Hun, expanded not only his country's borders but also was accepted a legend by Europeans. We

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

need to investigate Attilâ the West's and the East's perceptiveness the claims in the history light.

Key Words: Attilâ, East-west's perception, Huns, Literatur and art

Giriş

Batı ve Doğu algılarının Attilâ hakkındaki düşünce ve değerlendirmeleri hemen hemen birçok noktada büyük farklılıklar arz etmektedir. O günün koşullarında yaşanan tarihi hadiseler, bu iki uygarlık tarafından irdelenirken siyasi, ideolojik ve ırksal kaygıların gölgesinde yapılmış olabileceğinin en müşahhas kanıtı, bu iki uygarlık neredeyse ortak bir paydada hem fikir olamamaktadır. Batılı müverrihler epistemolojik olarak, Attilâ ve Hunları değerlendirdiklerini, öznel bir amaç gütmediklerini iddia ederler. Bununla yetinmeyip Doğu kaynaklarını tarafgirlikle ve bilimsel gerçekleri yansıtmamakla suçlayarak Doğu algısında, analojiden yola çıkılarak ampirik bilgilerle fantastik ve popülist bir yaklaşım sergilediğini ve ayrıca Doğu tarihi kaynakların, hem Batı hem de Çin tarihi kaynaklarıyla çeliştiğini iddia etmektedirler. Doğu müverrihleri ise Batıların birçok tarihi gerçeği manipüle ederek pejoratif bir algı ile Attilâ ve Hunları yorumladığı ve Türk fobisi, korkusu, taşıdığı tezini savunmaktadırlar. Hangi zaviyeden bakılırsa bakılsın ister Doğu, ister Batı, bizler temel parametre olarak iki tarihi bakış açısını kaynaklardan yorumlamaya çalışacağız. Batı'da Attilâ üzerine hem geçmişte hem de günümüzde birçok ilmi disiplinde (edebiyat, tiyatro, heykeltıraşlık, müzik, tarih...) çalışma yapılmıştır.

Doğu'da, gerek tarih, gerek edebiyat tarihi, halk edebiyatı ve diğer ilmi disiplinlerde, böyle bir şahsiyet ve onun insanlık tarihinde bıraktığı iz ya maalesef ihmal edilmiştir, ya da çok yüzeysel olarak ele alınmıştır. Türk Edebiyat Tarihi'nde Attilâ, Attila'nın yaşam tarzı ve liderlik sırları çok esas, cins malzeme (dil, edebiyat, sosyoloji, psikoloji, folklor, musiki...) unsuru barındırmasına rağmen ne yazık ki hak ettiği kadarıyla tarih ve sanatta yeterince işlenmemiştir. Peyami Safa'nın 1946'lı yıllarda kaleme aldığı "Attilâ" romanı da hak ettiği ilgiyi görememiş ve nazarları yeterince Attilâ ve Hunlara çevirememiştir. Marcel Brion'un 1931 yılında yazdığı Attila romanı, Atatürk'ün beğenisini kazanır. Bu durum, Atatürk'ün Attila'ya özel ilgi ve hayranlığının bir göstergesidir. Atatürk, büyük bir hükümdar, büyük bir stratejist olan Attila'yı hep takdir etmiştir. Peyami Safa Atatürk'ün Attila'ya olan bu teveccühünden dolayı romanını kaleme almış olabilir. Bu çalışma dışında, Türk edebiyat tarihi olarak daha külliyetli bir çalışma yapılmamıştır. Yaptığımız çalışmalarda Türk milletinin Attila'ya karşı son zamanlarda yoğun bir teveccühünün oluşmaya başladığını gördük. Hüseyin Adıgüzel'in "Attila'nın Romanı, Gök Tanrı'nın Kılıcı" romanı Safa'dan sonra Türkler tarafından Attila hakkında yazılan ikinci tarihi romandır. Adıgüzel eserinde "Batı'nın bilinçaltındaki Türk korkusunun sebepleri temini işliyor. Attila'dan ilham alınarak Türklük şuuru taşıyan ve günümüz Avrupa'daki Türkleri anlatan "II Attila (Doğuş), Sanal Dünyanın Gerçek Hakanı" eseri Türk'ün modern çağda Avrupa'daki mücadelesini anlatıyor. Türk tarihi ve Türk edebiyat tarihi sahalarında Attilâ'nın portresi çok kısa ve öz birer biyografik çalışma olarak ele alınmaktadır. Bu yüzden Doğu'da özellikle biyografik/tarihi roman sahasında çoklu seçeneklere sahip değiliz. Bu durumun niçin böyle olduğunu irdelemeyeceğiz ve nedenlerini tespite çalışmayacağız, yazımızın amacı da bu değildir.

Vicdanın ve aklın egemen olduğu bir disiplinle sentezci yaklaşım ve analitik bir araştırma-inceleme yapma gayreti içerisinde olunmalı. Bireysel menkıbe, totemsel ve tabusal algıların oluşturduğu anlayış algısını ve yanlı bakış açısını aşarak, ya siyah ya da beyaz tercihinin tarihsel olmayan doğrular ve açıklamalar üzerlerine inşa edilen iddiaların, birer yanılğı olabileceği ihtimali yüksektir. Tarih ve tarihin yansıması veya türevi olan her eser kendi doğruluğunu veya yanlışlığını içinde barındırır. Bu sapmalar, tarihsel süreç içerisinde, bir gün tarihi doğrular ile yüzleştiklerinde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

üzzerlerindeki yanlış veya eksik bilgi perdesi aralanır. En iyi müfessir olan zaman, tarihi hiçbir gerçeği gün ışığından mahrum bırakmaz.

Hıristiyan ve Avrupa Sanat ve Edebiyatlarında Attilâ

Attilâ ve Hunlar, Batı'da birçok alana nüfuz etmiştir, bu etki çok boyutlu olup onun bu şümüllü (menfi veya müspet olarak algılanan) tesirini günümüzde de görmek mümkündür. Macarlar tarafından kahraman olarak görülen Attilâ, bugün Macar çocuklarına bir kahraman olarak anlatılmakta ve Attilâ ismi çocuklara konulmaktadır. Oysa çoğu Avrupa halkları, uyumayan veya yaramazlık yapan çocuklara "sizler uyumazsanız, uslu durmazsanız sizi Attilâ'ya vereceğim veya Attilâ sizi alıp götürecektir" ürkütücü ve abartılı ifadeleri ile çocuklar korkutulmaktadır. Batı'nın Attilâ'ya olan ilgi ve merakının yansıma ve tesirlerini birçok farklı alanda görmek mümkündür. Onun hayatı ve kahramanlığı, Hıristiyanlık ve Avrupa destanlarına (İslav, Cermen, Macar, Fin, Fransız...) aksetmesine rağmen Türk diliyle Attilâ destanı ne yazık ki, yazıya geçirilmemiştir. Doğu'da sadece destan değil, diğer sanat ve edebiyatlara bakıldığında ne var ki Türk ve Dünya tarihinin büyük şahsiyeti olan Attila, bu ilmi disiplinlerde de işlenmemiştir. Bu bakire, büyük ve zengin saha Türk sana hayatına çok nitelikte eserler kazandırabilir.

Attilâ'nın sarayı, bir kısım savaşları ve aşk hayatı Cermen destanı Nibelungen'a işlenmiştir. Kendi destanın ise yazıya geçmeyişi bir müthiş cihangirin 454 yılında ölmesiyle Batı-Hun devletinin süratle çökmesi yüzünden olabilir." (Banarlı 2004) "Türk ve Dünya tarihinin büyük şahsiyetlerinden olan Attilâ hakkında asırlarca anlatılan ve bazıları günümüze kadar gelen efsaneler türemiş, romanlara, resimlere, heykellere, tiyatroalara konu olmuş, hakkında çok sayıda opera bestelenmiştir (S.Eckhardt 1981, 9).

Attila, Cengiz Han'dan önce gelen dünya hâkimiyetine inanan en büyük örgütçü olarak ün kazandı. Ortaçağın Germen Hıristiyan efsanelerinin kahramanıdır. Yeni Çağ edebiyatında da ayrıcalıklı yeri vardır. Verdi'nin ATTİLÂ operası, İspanyolların Attila Furiosa (Çıldırılmış Attila 1609), Attila Azote de dios (Tanrının kırbağı Attila) adlı tragedyası ve Fransız Corneille'in Attila tragedyası ünlüdür. Macar edebiyatında da Attila üzerine birçok yapıt vardır." (Dinç, 2002, 75). Hun, Germen ve Hıristiyan efsanelerinde Attila , " Tanrının Cezası" olarak kabul ediliyordu. Germen efsaneleri ise ona; halkların çobanı, yiğit ve baba savaşçı gibi güzel sıfatlar da vermiştir. "Waltharlied" (Walter'in Şarkısı) destanı onu yenilmez bir fatih hatta bir dünya hükümdarı olarak tanıtır. 435 yılında Hunlar ve Burgundular arasında korkunç bir çarpışma oldu. Burgundlar, 20 bin kişiyi kayıp verdi ve kral Günther de öldürüldü. Yüksek Almanca'nın orta dönemine ait olan Nibelungenlied, Burgun krallarının başkenti Wormu ve çevresinde geçer. Almanlar'ın bu şiirsel destanında bir yandan Frank kahramanı Siegfried ve sevgilisi Brünhild'in ölüm şarkısı, diğer yandan da Aburgund krallarının yok oluşu ile Attila'nın ölüm şarkısından söz edilir. Drünhild'in şarkısı tarihi olayları çarpıtmıştır. Burgundların batması ile Attila'nın ölümü gibi olaylar Frank şövalyesi Siegfried lehine yorumlamıştır. O dönemde yazılmış olan Germen efsanelerinde Hunlar karanlık varlıklar gibi gösterilir (Dinç, 2002, 81).

Alman destanı Lied'e göre Attila Hunlar ve Germenlerden oluşan büyük bir devlet kurmak istiyordu. Bu Hun-Germen Devleti de Batı Roma İmparatorluklarını kendine bağlayacak ve onlardan haraç alacaktır. Ancak Attila bütün Germenleri aynı bayrak altında birleştiremedi. Ostrogotlar, Attila'ya yardımcı olsalardı da diğer kavimler ona karşı çıktılar. Attila'nın Galya'da durdurulması ve ani ölümü Hun-Germen devleti kurma davasını yarım bıraktı. Germen efsanelerinde dikkat çeken diğer bir konu da Germen kralı Ermanarik'in Attila'ya nazaran zalim bir hükümdar sıfatıyla canlandırılmasıdır (Dinç 2002, 82). Germen mitolojisinde Attila'ya çok önem verilmiştir. Attila adının Godcha'dan alındığına dair söylentiler vardır (F.Altheim, 1989). Attila romanı hakkında şu sözleri söylüyor; Attila'nın hayatı bin yıldan bu yana Alman halk ozanlarının

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

şarkılarına konu olurken birçok yazar ve sinema yapımcısına da ilham vermeye devam ediyor (Tomski 2005).

Yukarıda yaptığımız alıntılarla da Batı uygarlığında Attilâ, edebiyat tarihinde birçok eserin muhtevasını oluşturmaktadır. Bizler ulaşabildiğimiz bu tarihi, biyografik romanların, edebiyat tarihi eserlerinin listesini çıkarmaya çalıştık: bu kadar zengin ve geniş bir yelpaze içerisinde Thomas R. P. Mielke'nin eserini tercih ettik. Bu eseri seçmemizin birçok nedeni bulunmaktadır. Bunları kısaca izah etmeye çalışalım. Attila gibi karizmatik bir lider, bir eserde merkez olarak alındığında onu bir veya birkaç cephesiyle ele almak, prematüre bir eserin doğması demektir, ayrıca, eksik ve yanlış bir bilgi aktarımının da kaçınılmaz olduğu çok açıktır. Bu yüzden böyle tarihi bir şahsiyet yorumlanırken, ilmi kaidelere tam riayet bir zorunluluktur. Tarihte iz bırakmış, Avrupa'nın kültürel, dini coğrafi ve etnografik kimliklerinin şekillenmesinde büyük bir rol oynamış, Doğu-Batı uygarlıklarına mal olmuş milletler ve şahsiyetler anlatılırken, bu hassasiyet ve tarafsızlık daha ince, canlı ve uyanık bir dikkat gerektirmektedir. İnceleme fırsatı bulabildiğimiz çoğu batılı eser maalesef bu niteliklerden ve vasıflardan ya tamamen uzaklaşmış ya da birçok doğru bilgiyi ideolojik, inanç eksenli veya ırksal kaygılarla yorumlanarak şartlı ve önyargılı Doğu potasında eritilerek ve manipüle edilerek, ezber bozulmadan yazılmışlardır.

Yazar, iddialı ve tarafsız bir çalışma yaptığını kitabının girişinde izah ediyor:

Tanrının kırbağı Attilâ, bu romanda geleneksel kalıplar çerçevesinde değil, aksine tarihsel gerçekler dikkate alınarak kendisi gibi tasvir edilmiştir (Mielke 2004, 1).

Attilâ/Hunlar Hakkında Olumsuz Algılar

Çoğu Batı algısı, Attila ve Hunları tek bir cepheden ele alarak değerlendiriyor. Bu sabit bakış açısının çok sağlıklı olmadığını yine batılı kaynaklardan öğreniyoruz, bu kaynakların temeli hatta canlı şahidi olan Priskos'tur. Ayrıca Hıristiyanlık ve diğer bazı batılı sanat eserlerine bakıldığı zaman olumsuz taraflar kadar olumlu tarafların da olduğu bariz bir şekilde görülmektedir. Ne yazık ki şu tutarsızlık ortaya çıkmaktadır: sanata konu edilen Attila, daha çok liderlik yönü ve kahramanlığı ile yani olumlu vasıfları ile tarihte konu edinilen Attila ise gaddarlığı ve acımasızlığı ile öne çıkarılmaktadır.

İç Asya'nın hiçbir halkı, hatta Moğollar bile, Avrupa tarih yazımcılığında Hunlarınkı kadar kötü bir ün edinmemiş; Hun adı, yıkıcı ve zalim istilacı ile özdeş olmuştur. Tıpkı, Germen Vandallarının adından "Vandallizm" teriminin üretilmesi gibi, Hun adı da yırtıcı, vahşi düşmanları damgalamak için aşağılayıcı olarak kullanılmıştır. En büyük hükümdarları, "Tanrı'nın Kırbağı" Attilâ, barbarlarının acımasız, zalim önderinin efsanevi kişileşmesi haline gelmiştir (Sinor 2002, 245).

Birçok Batılı eser, Attilâ ve Hunları irdelerken duygularını bilimin önüne koyup hislerinin yüreklerinde biçimlendirdiği bir imaj oluşturmuştur. Adeta Attilâ ve Hunlar tümel, toptancı bir algı ile hiçbir insani unsur taşımayan, insanlık değerlerinden izole bir perspektif ile gayri insani bütün vasıflara malik, acımasız, zalim ve altını, ganimeti canı pahasına arzulayan, kana susamış insanımsı bir birey ve gruh olarak iddia, tasvir, tasavvur ve tahayyül etmektedirler. Grigori Tomski, Attila romanı hakkında yaptığı yorumda şu ibretlik itirafta bulunuyor; "Bu roman Hunların düşünce tarzlarını, gelenek ve göreneklerini mümkün olan en gerçek şekilde yansıtmada amaçta. Çünkü ben bir Sibiryalıyım..."

Ben Sibiryalıyım, mümkün olan en gerçek şekilde, Attilâ ve Hunları yansıtırım; ama yok eğer ben Avrupalı olsaydım- demek ki Avrupalılar böyle yapmıyor- o zaman gerçekleri sumen altı edip Türk fobisi, Türk korkusu algısı ile Attila ve Hunların düşünce tarzlarını, gelenek ve göreneklerini mümkün olan en yanlış şekilde yansıtmada amaçta olurdu, mantığı çıkmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Batı algısının Attila ve Hunları değerlendirirken kullandığı parametre, değerlendirilen unsur, şahıs veya milletin Avrupalı olup olmadığıdır. İyi ya da kötü, belirleyici olan unsurun ne kadar bilimsel, tarafsız, adilane ve insafli olduğu(!) bu alıntıdan anlaşılmaktadır. Eğer Avrupalı ise taraflı, Avrupalı değilse o zaman objektif ve tarafsızdır. Bu durum ister istemez zihinlere “Avrupa’nın Barbar Gömleği” yakıştırmasını getirmektedir.

Chelchal, başkanları çağırdıktan sonra şu şekilde bir konuşma yapmaya başladı: komutanın ikamet etmek için kesinlikle toprak vereceğini ki, bu toprak parçasının onların faydasına ve çıkarına olmadığını, fakat toprak parçasının yararının tek tek Hunlar için olduğunu söyledi. Zira bunların toprak tarımını reddetmekte olduklarını ve kurtlar gibi Gothlar’ın mallarını yağmaladıklarını ki, bizzat kendilerinin köle şartlarına maruz kalarak onlara erzak hazırlamaya zorladıklarını, her iki ırkın arasında hiçbir anlaşma tespit edilmemesine rağmen, Hunların birleşmesinden kaçındıkları için başkanlarını yemin ettirerek mecburiyet altına alındıklarını bu sebepten dolayı sadece mallarından yoksun bırakılmadıklarını aynı zamanda kutsal vatanlarına da itibar ettikleri söyledi (Priskos, Frangment, 39).

Çoğu Avrupalı ilim insanı ısrarla Attila’nın fethetme amacının olmadığını savunurlar. Onlara göre yapılan savaşların gayesi; yağmalama, talan etme ve adam öldürmedir. Hunların yerleşik hayata geçmek istemediklerini, çünkü bu yaşam tarzı emek gerektiren, emeğin de hazıra konmaktan çok daha meşakkatli ve külfetli bir iş olduğunu iddia ederler.

Bu istilaya yol açan nedenler konusunda ancak tahminlerde bulunulabilir, fakat amacın toprak kazanmak olmadığı açıktır. Hunların istenilmeyen ziyaretler yaptıkları ülkelerde yerleşmek için herhangi bir niyetleri yoktu. ...Anadolu’da ya da Tuna eyaletlerinde harekât yapan Hunların talandan başka bir amaçları yoktu, eğer bu yağmacı seferlerin arkasında ortak bir güdü varsa muhtemelen yukarıda değindiğimiz kıtlık gibi, ekonomik nitelikte olmalıdır. Hunlar, fiyatını(para ve talan cinsinden) ödemeye razı ve muktedir olan herkesin yararlanabileceği bir askeri yedek ordu oluşturuyorlardı (Sinor 2002, 255-256).

Mielke, eserin bazı yerlerinde Hunların, Attilâ’nın davranışları, yaşam tarzları ve alışkanlıklarının soğuk, kaba ve hatta kimi zaman gayri insani bir vasfı olduğunu olayların akışı içerisinde vermektedir: “Hunlar gündüzü ve geceyi, zaman dilimlerine bölmüyorlardı, fakat Attila Romalıların saat ve dakikalarına göre düşünmeyi çok çabuk öğrenmişti. Romalıların günleri, gece yarısından sonraki altıncı saatte başlıyordu. Yedinci saat, günün ilk saatiydi (Mielke, 2004, 8). Son zamanlarda dostun Aetius’tan söz edildiğini duydun mu hiç?” diye sordu şaman. Bir yandan da sağ elinin orta parmağını içi kese yoğurduyla tahta bir çanağa daldırıyor, sonra da ağzına götürüp afiyetle yalıyordu (Mielke 2004, 481). Attilâ’nın öldüğü sıralarda, Hunlar ciddi güçlükler içindeydiler. Attilâ, eğer imparatorluğa katılmak ya da sınırdaki ona tabî bir devlet kurmak istemişse bunu başaramamıştır. Ama Hunların, başlıca geçim kaynağını savaşın oluşturduğu bir yaşam biçimini değiştirmek istediklerine dair hiçbir belirti yoktur (Sinor 2002, 272).

“Hiungnuların göçebe yaşam biçimlerini ilk olarak Çin tarih yazımının babası olan Sema Kien’in Şi ki, yani ‘‘ Tarihi kayıtlar ’’ isimli eserini 110. bölümünde tasvir etmiştir. Bu tanımlama öylesine isabetli ve ifade yüklüdür ki Çinli tarih yazarları göçebeler hakkındaki genel tanımlamalar için uzun zamanlar boyunca bu kayıtlara başvurmuştur. Bu kayıtlara bir göz atmak bizim içinde faydalıdır:

Kuzeyli barbarların topraklarında yaşıyorlardı ve hayvanlarını otlatarak bir yerden diğerine göç ediyorlardı. Özellikle at, inek ve koyun besliyorlar; fakat deve, eşek, katır, yaban atı(...) gibi ender hayvanları da bulunuyor. Su ve otlak arayarak sürekli yol kat ediyorlar; duvarlarla çevrili şehirleri veya daimi iskân yerleri yoktur ve hiçbir tür tarım işi ile uğraşmıyorlar. Toprakları ise bölümlere ayrılmıştır ve bunlar çeşitli yöneticilerinin kontrolü altında bulunuyor. Yazıları yoktur;

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

vaatleri ve sözleşmeleri de sadece sözlüdür; ata binmeyi yay ve okla kuş ve sıçanları vurmaya küçük yaşlarda, koyunlar üzerinde öğreniyorlar. Artık biraz büyüdüklerinde yiyecek olarak faydalandıkları tilki ve tavşan avlıyorlar. Böylece her genç adam yay kullanmayı biliyor ve savaş durumunda silahlı atlı olarak hizmet edebiliyor. Barış zamanlarında sürülerini otlatmak ve avcılıkla hayatlarını idame etmek, bunula beraber kriz dönemlerinde silah kullanmak ve yağma-soygun savaşlarına çıkmak gelenekleridir. Öyle görünüyor ki bu doğuştan gelen bir mizaçtır. Uzun erimli silah olarak ok ve yay kullanıyorlar; yakın muharebede ise kılıç ve kargı. Savaş usullerinin özelliği ani saldırı ve ardında ihtiyaç durumunda hızla kaçmaktır. Çatışmanın gidişini belirsiz olduğu gördüklerinde düzensiz hatlar halinde kaçmaya başlıyor, düşman saflarını dağıtıyor ve ardından, düşmana büyük korku vererek aniden geri saldırıyorlardı. Savaşta şövalyelik kuralları tanımıyorlardı; onlar için her ne pahasına olursa olsun zafer önemliydi. Çoğu defa yerleşiklerin, dolayısıyla Çinlilerin, göçebeleri erdem sahibi olmadığı yönündeki sözleri buradan kaynaklanıyor. (Vasary 2007, 53-54)

Milattan önce 174 yılında Yüceilerin yenilgiye uğratılması, önceden kestirilemeyen sonuçlar doğurmuştur. Yenilgiye uğrayan bu kavim, yazılı kaynaklardan bilebildiğimiz kadar, Doğu İç Asya'da cereyan eden bu karakterdeki ilk kavim göçü dalgasını harekete geçirmiştir. Bu muazzam bir göç dalgasıydı: neredeyse beş yüz yıl boyunca, yani Milattan sonra 350 civarındaki Hun kavim hareketine kadar İç Asya'nın etnik görünümünü belirlemiştir. Çinliler bu kavim hareketinin bir sonucu olarak, Aral gölü bölgesine kadar, kendi sınırlarından batıya doğru uzanan ülkeleri tanımıştır. Doğu ve Batı Türkistan'ın ilk tasvirlerini onların ayrıntılı ve kesin raporlarına borçluyuz (Vasary 2007, 57).

Coğrafi anlamda Avrupa'da beliren ilk İç Asya göçebe boy birliği Hunlardır. 370'li yıllarda ilk olarak Avrupa'nın doğu sınırlarında ortaya çıktıklarında eli kalem tutan Avrupalıların zihnini epeyce meşgul etmişlerdi. Herodot tarafından oluşturulan coğrafi konsept içerisine, orada rol oynamayan bu bilinmeyen barbarlar nasıl yerleştirilecekti, bu esrarengiz meseleye açıklama arayanların fantastik teorilerinin ardı arkası gelmiyordu. Onları öncelikle İskitlerle ve Kimerler'le özdeşleştirdiler; buna pek de şaşmamak gerekiyor, zira bu dönemde İskit terimi doğulu barbarları niteleyen genel bir kavram haline gelmişti. Bu mesele özdeşleştirme fantezilerine kapı aralamıştır.” (Vasary 2007, 83) “Hun imparatorluğu böyle şuradan buradan toplanmış pervasız bir gürhün zorbalığı ile ayakta duran bir devlet değildi, tersine olarak orada cemiyetin en küçük birliği olan aileye varıncaya kadar bütün nizam ve teşkilat vardı. Toprağa işlemezler, bu işi hakir görürlerdi. Bununla beraber devlet erkânının hepsi ve savaşçılar da kendilerine bir arazi parçası ayırıyorlardı; toprağı işlemeğe esirleri ve borçlandırdıkları yabancıları mecbur ederlerdi.” “Onlar için hayat gayesi savaştı, irili ufaklı birlikler halinde toplanarak düşman üzerine, hep de şaşırtıcı bir hızla baskınlar yaparlardı. Priskos taarruzlarını İtil'den Kuban tarafına kadar genişleten Hunlar, Dinyeper sahillerinde beklemekte olan Vizigotlar (Batı Gotlar)'a karşı ansızın saldırıya geçtiler Vizigot Kralı Atanarikh kendisine bağlı küteller ile batıya doğru kaçtı (375). Bu hareketin neticesi olarak, Hunların önünden büyük bir korku ile kaçan çeşitli kavimler, birbirlerini yaşadıkları coğrafi sahalardan çıkararak, Roma İmparatorluğu'nun Kuzey eyaletlerini alt üst ettiler, böylece Galya, İspanya, Kuzey Afrika'ya kadar tesir eden ve Avrupa'nın etnik cehresini değiştiren kavimler göçü başlamış oldu (Kafasoğlu 1984, 70).

Attilâ'nın Şahsiyeti

“Büyük askeri liderler, daima yağma ve toprak genişletmenin ötesinde hedefler gütmüşlerdir; İskender ve Napolyon bunun örnekleridir.” Laidlaw

Peyami Safa, eserine Attilâ'ya düzenlenmek istenen suikast ile başlıyor. Thomas R. P. Mielke ise eserine Attilâ'nın kişiliğinin inşa edildiği çocukluk yılları ile başlıyor.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Batı algısının yansımaları ve eserleri içerisinde insaf ve tarafsızlık düsturlarına riayet ettiğini eserin başında açıklayan Mielke bu biyografik çalışmasında Attila'yı merkeze almakla birlikte sadece Hunları değil diğer Avrupa milletlerini ve Roma devletlerini de asrın konjonktürüne uygun olarak resmetmeye çalışmıştır.

Bu eserde, Attila'nın çocukluğunun oluşumu ve Roma'ya esir verilmesinden ölümüne kadar –kimi zaman çok ufak ayrıntılara inilerek çocukluğunda yaşadıkları ve bunların bıraktığı izler- olan olay dizim her zaman en ufak ayrıntısıyla veriliyor-Attila'nın çocuk iken olaylara bakışı, onları değerlendirışı; kişilik inşasının profilini bize veriyor. Attila'nın Roma'ya rehine olarak verileceği zamanki haleti ruhiyesi tasvir edilmektedir.

Attila'yı etraflıca anlatan yazar, onun hem bir halkın lideri, bir fatih, bir komutan bir hakan hem de bir erkek, bir âşık, bir baba olarak ele almış. Onu her cephesiyle tanıtmaya çalışmıştır. Yani hem beşeri hem insanüstü vasıflarıyla ele almıştır.

“Hey, Attila! Kes şu bağırma!” dedi üçünün yaşça en büyük görüneni. Anlaşılan küçük grubun lideri oydu.

-Sen bir Hun musun, yoksa cırtlak bir Vandal mı?

Genç atlı kibirli bir tavırla güldü.

-Ben senden çok daha fazla Hunum, kardeşim Bleda... Oysa sen... pis kokulu bir Ostrogot karısının oğlu değil misin?

Bir kemendin kısa ucu korkunç bir şaklamayla havayı dövdü. Uzun ucu ise hızla ileri atıldı, daha uçarken bir çembere dönüştü ve ansızın delikanlının vücuduna sarıldı. Attila kollarının bir anda dizginlerden koptuğunu ve vücuduna yapıştığını hissetti. Sert, acı veren bir çekiş, onun öfke dolu bir çılgılık atmasına neden oldu. Ne atın tahta koşumları, ne de geniş üzengiler onu koruyamazdı. Attila, bundan sonra ne olacağını çok iyi biliyordu (Mielke, 2004.10) . Attila ise neredeyse hayatına mal olacak bu olay hakkında konuşmamayı yeğliyordu. Bu arada onun istediği takdirde cesur, eli açık, yardımsever ve çok sabırlı olabileceğini öğrenmişlerdi. Bir kuşu avuçlarının arasına alıp okşuyor, onun şarkılarını zevkle dinliyordu. Fakat ondan sıkıldığı anda ise tereddüt bile etmeden kafasını kopartıveriyordu (Mielke, 2004, 31).

“Bekle...” dedi, Notarius yarı korku, yarı sevinç dolu bir sesle. “Cermenlerin tüm tanrıları adına...” Gözlerinde saygılı bir ifade belirmişti. “Yoksa Yunanların tanrıları mı?” Gözlerini tekrar üç delikanlıya çevirdi. “Mısırlıların... Perslerin? Tamam, şimdi buldum, Hıristiyanlar... O yasaklanmış Aryanlar! (Mielke, 2004 29).

Özgürce hareket etmeyi seven, yaşamda sınır kavramını fitraten kabul etmeyen Attila, rehine olmayı hiçbir zaman içselleştiremediği:

” Rehine olmak, kölelikten daha kötüdür.” diyor. Cümlesinden anlaşılmaktadır.

Rehinelik süresince bunalan, daralan ve ruhu sıkılan Attila, özgürlüğe kavuşacak anı sabırsızlıkla beklerken kadim Roma yaşam tarzını, kültürünü ve uygarlığını menfi-müspet her yönüyle tanımaya çalışıyordu. Kablel vuku hissedercesine “Hakanlığın inşası için gerekli her malzemeyi ve unsuru belleğine kazıyordu. Roma'nın en iyi öğretmenlerinden; diyalektik ve retorik derslerini de almayı ihmal etmiyordu.

Son haftalarda hiç kimse söylentilerle gerçeği ayırt edebilecek durumda değildi. Belki de bu yüzden hatırlaması gereken noktayı bir türlü aklına getiremiyordu. Yine de karmakarışık düşünce ve hatıralarını bir düzene koymak için çabalıyordu. Soylu bir tutsak olarak geçirdiği o lanetli bir yıl boyunca öğrendiği en önemli şey buydu. Romalılar buna “Mantık” ismini

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

veriyorlardı. Oysa bu kavram kendilerine değil Yunanlılara konuşabilmesi, ona bundan sonra da yardımcı olacak mıydı? Attila bu soruya cevap veremiyordu (Mielke, 2004, 49).

Attila rehine iken bile halkını düşünen bir kahramandır ki, o kahraman henüz çocuk denilebilecek yaşta idi. Roma'dan kaçmayı düşünen Attila, kadim Romanın zengin hazinelerini nasıl halkına ulaştırabileceğinin kaygısını taşıyordu. Bütün yolların çıktığı yer, yani dünyanın merkezi, direği olan Roma, Attila'nın komutanlık ettiği öncü Hun birliği, kapıları açarak Roma'nın Gotların eline geçmesini sağladı. Attila, yaşına rağmen ilk önemli başarısını kanıtlayarak zafer duygusunu tattı. Roma kapılarını açtıktan sonra özgürlüğe yelken alan Attila, çocuklarının annesi olacak kadın ile bu yolculuğunda tanışıp birlikte oluyor. Çoğu batılı müverrihin bulunduğu ortak payda evet Attilâ "Tanrı'nın Kırbağı"dır. O fesada uğramış Roma devletini hizaya getirme için Tanrı tarafından gönderildi, kanısını taşıyor.

Allah tarafında vazifeli gönderilen her insanın sıra dışı yetenek veya donanımı, materyali olmalıydı. Böylece insanlar tarafında ilgili şahsın kutsiyeti perçinlenmiş oluyordu. Bu lütuftan mahrum edilmeyen Attilâ'ya da savaş tanrısı Mars'ın kılıcı verilmişti. Semavi afetleri hayra yormayan Şarki-Garbi Roma felaketler silsilesinin devam edeceğinden endişelendikleri hengâmda Attilâ, kıvrak siyasi manevralarla dönemin siyasi ve yönetim aktörlerini şaşırtacak aksiyonlarda bulunuyordu, ilmi siyasetle ufku siyasete iz bırakacak, şaşırtıcı ve garip faaliyetler sürdürüyordu.

"Haklısın, beyim" dedi alçak sesle. "Sana tüm gerçeği söylemedim. Ne yapmam gerektiğini ilk olarak kardeşime danıştım. O da bana bu kılıcın çok uzun zaman önce savaş tanrısı Mars veya Ares'e adanmış olduğunu söyledi.

-Sen de Mars'a adanmış olduğu söylenen bu kılıcın şimdi bana ait olmasını düşünüyorsun, öyle mi? Bunu sadece ben ve kardeşim değil, savaş tanrısının kılıcını gören herkes söylüyor. Senden başka hiç kimse bunu yapabilecek güç, kudret ve şerefe sahip değil.

Kardeşim Bleda da mı? O Kara Hunların ve diğer bütün kavimlerin Büyük Kağanı...

Kardeşim, bu kılıca sahip olan kişinin; gerçek kağan olduğunu söylüyor!

Bir an için koca çadırda sadece korların çatırtıları işitildi. Hatta görünmez eller ateşten duman yükselmesini bile engelliyor gibiydi.

-Kardeşin şimdi nerede? diye sordu Attila duygularını belli etmeyen bir sesle.

Hemen o gece öldü... Kılıca el sürdüğü anda vücudunda açılan yara yüzünden... (Mielke, 2004, 504)

Safa, Prisküs'ün Attilâ'yı beklerken yaptığı tasvir, Doğu algısının da fevkinde olan bir portrenin çizilmesidir. Attilâ'ya yüklenen mana; nebilere özgü, insanüstü ve kutsal bir miti, kültü tanımlayan bir tasavvur ile ve ilahi argümanlarla tasvir ve tezyin etmektedir.

Gözleri yavaş yavaş bu toz duman içinde bir karartı seçti, sonra bunu tekrar kaybetti. Biraz sonra görünüp kaybolan karartı ön ayakları havalanmış dörtnala gelen, şaha kalkmış bir ata benziyordu. Bu karartı gene göründü ve gene kayboldu. Hayalperest ve hassas müverrih, bu hayaletin her tecellisinde kalbinin durduğunu ve sonra daha şiddetle çarptığını hissediyordu. Bu ona Tur-ı Sina'da ilahi tecelliye beklemek kadar güç gelmişti. Kulağından beynine ve beyinden kalbine kandan daha çabuk gidip gelen ve belki de Rustiçyüs'ün ihtarından kalma bir ses vardı, bu ses, gizli bir uğultu ile adeta damarlarının içinde bile çağılıyordu:

- Attila geliyor! Attila geliyor!

Bütün insanların kudretlerinin mecmuunu kendisinde taşıyan adam, insanlardan ziyade ilahlara yakın adam geliyordu. Tarihi vakaların en küçük teferruatına ve intibalarına ehemmiyet

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

veren Prisküs için Attila'yı ilk göreceği anın şiddetli tesirine mukavemet mümkün değildi (Safa, 2010, 36).

Yazarın nazarında Attilâ'nın hüviyet ve mahiyeti tüm çıplaklığıyla en abartılı biçimde anlatılmaktadır. Hunların ve toplumların muhayyilesinde Attila sıra dışı bir liderdi. Yunan mitolojisindeki yarı tanrı yarı insan vasıflarına haiz bir şahsiyetten farksız olmadığını ve müverrih Prisküs'te dini bir ritüele hazırlanmış, duygu ve heyecan yüklü bir din mensubu; sadık ve ihlaslı bir dindarın izlenimini veriyor.

“Genç kızlar şarkılarına başladılar:

Aslanlar dostlarıdır, kaplanlar arkadaşı;

Atlar, ona âşıktır.

Karabulut tahtıdır, yıldırımlar kırbacı;

O, Hunların baş tacı.

Cermen, Roma... her millet,

Ona esir doğmuştur.

Karabulut tahtıdır, yıldırımlar kırbacı;

O, Hunların baş tacı!” (Safa, 2010, 37).

Bleda ve Attila'nın devlet adamlılık vasfı ve siyasi yetenekleri, Doğu Roma ile kağan olarak yaptıkları ilk antlaşmayla vuzuha kavuşuyor. Mielke ve Safa, iki yazar da Attila'nın liderlik vasfına, siyasi dehasına, ileri görüşlülüğüne ve kıvrak taktiklerine genişçe yer vermektedirler. “Ve Attila ansızın her şeyi anladı. Bleda'nın Romalılarından talep ettiği tüm bu aptalca lüks, imparatorluk lejyonların karşısında kazandıkları büyük zaferi küçük ve anlamsız kılıyordu. Bu duruma bir son vermesi gerekiyordu. Attila derin bir nefes aldı. “Yeter!” diye bağırды, sonunda sert bir sesle “Bu faslı da kısaltabiliriz!”

Yassı tepenin üzerindeki atlılardan pek çoğu bu sesi duyunca irkildi.

-Yıllık yüz yetmiş beş kilo altın tutarındaki haracı, üç yüz elli kiloya çıkartıyoruz, dedi Attila.

-Bunun yanı sıra, Doğu Roma İmparatorluğunun bize karşı düşmanca bir tutum takınmış olan boy, kabile ve kavimlerle hiçbir şekilde bir anlaşma imzalamasını veya ittifak kurmasını istemiyoruz!

-Kabul ediyoruz!

Plinthas'ın cevabı Attila'yı bile şaşırtacak kadar kısa ve kesin bir şekilde gelmiştir.

-Her iki talebi de mi?

-Her iki talebi de!

-Pekâlâ, bunlar kayda geçirilsin!” dedi Attila Bleda'nın yüzüne bile bakmadan. “Bunlara ek olarak her tutsak karşılığında sekiz altın Solido talep ediyoruz...”

-Aynı şekilde önceki miktarın iki katı! Bu da kabul edilebilir bir istek...

Attila ancak şimdi ağabeyine yan gözle kısa bir bakış fırlattı. Bleda başını belli belirsiz bir şekilde öne eğmiş, şaşkınlık ve hayretle Attila'nın herhangi bir pazarlığa gerek görmeden peş peşe sıraladığı talepleri dinliyordu (Mielke, 2010, 520-521).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Mielke, tarihi ve biyografik romanın ikinci cildine, Bleda ve Attilâ'nın rekabetiyle başlıyor. Kırk yaşlarına giren kardeşlerden büyük olan Bleda idi ve doğal olarak kağan olma yetkisi ona verildi. Attilâ Doğu kağanıydı, Attila'nın yetkileri ile yetenekleri makûssan mütenasip bir durumdaydı. Hun imparatorluğunun iç işlerinde Bleda'nın işlevsizliği, yetkinsizliği yabancı devlet heyetlerinin ziyaretinde gün ışığı gibi ortaya çıkıyordu. Bu durum da Attilâ'yı hem huzursuz hem de tahrik ediyordu. Her insanın fitratında taht merakı vardır, ama Attilâ Roma'da rehine iken bile milletini düşünüyordu. Belki de ondaki bu ulus şuuru tahşidatı, ona tahtı cazip kılıyordu. Attilâ kardeşi Bleda'nın 445'te ölmesi ile iktidarının zirvesine ulaştı. Hâkim olduğu ne Batı Asya ne de Doğu Avrupa'da karşısında durabilecek hiçbir kuvvet kalmadı. Tanrı Ares kılıcının ortaya çıkması ile de, cihan hâkimiyetinin tanrı tarafından kendisine tevdi edildiğine inanarak dünyanın fethine karar verdi (O. Turan 1980, 156-157)

Attila, Afrikalara kadar elçiler gönderiyor, birçok siyasi ittifaklar yapıyor, Tuna ovalarında silahlı Hunların takım takım ilerlemekten bir gün bile hali kalmadıkları haber alınıyordu. Hunların bütün bu hazırlıklarına rağmen kimlerle harp edecekleri bilinmiyordu. Attila ne Şarki, ne de Garbi Roma'ya henüz harp ilan etmemişti. Hatta Garbi Roma ile dostane muhaberetta bulunması, felaketin Şarki Roma'ya teveccüh edeceğini zannettiriyor, fakat Attila'nın siyasi usullerini bilen politika adamları, onun harp edeceği devletin imparatoruna muvakkat dostluk alameti izhar ettiğini hatırlatıyorlardı (Safa, 2010, 116). Attila henüz ne bir taarruz emri vermiş, ne de orduya istikamet tayin etmişti. Hunların hakanı düşmanlarından harb hedefini gizlemek için eşsiz bir zekâ ve fetanete malikti. Garbi Roma imparatorunu fasılasız aldatıyordu." (Safa, 118) "Her gece dehasıyla ördüğü muhayyirü'l-ukül istila ağının yeni bir parçasını daha tamamlıyordu. Hiç kimse, hatta başvekil bile, Attila'nın planlarını tahmin edemiyorlardı. Hunların hakanı ancak teferruata ait emirler veriyor, tasavvurlarının esas çizgilerini en yakın adamlarına karşı bile meçhul bırakıyordu (Safa, 2010, 119).

Attilâ'yı hemen hemen her konuda pozitif anlatmaya çabalayan Safa, onu kusursuz ve sıra dışı kişiliğine her cephenin olumlu taraflar ve iyilikler atfediyor. Attila, birçok, tarafgir Latin müverrihlerinin iddiasına rağmen, yağmaya ve kıtale şiddetle muarızdı. Ancak mukavemet eden şehirlere harben giren ve teslim olanlara azami rahm ü şefkatle muamele eden bir hakandı. Fakat muhtelif kavimlerden mürekkep olan ordusu içinde, Burgontlar gibi, Attila'nın bu arzusunu yerine getirmeyen milletler de vardır. Hun hakanının adalet aşkına rağmen bütün Gol, bilhassa Belçika eyaletleri dehşet içinde idiler. Yığın yığın ahali, neferleri birer yıldırım olan bu muazzam istila ordularından kaçıyordu. Küçük şehirler halkı büyük şehirlere iltica ediyorlar ve orada da selamete çıkmadıklarını görerek sahralara, oradan da dağlara sığınıyorlardı." (Safa, 2010, 151-152 153).

Eserin ileriki sayfalarında, Safa, Attilâ/Hun korkusunun tsunami dalgaları gibi tüm Avrupa'ya nasıl yayıldığını, köy kasaba ve şehirleri nasıl bir korku zelzelesi ile hercümerç olduğunu birçok pasajda anlatıyor. Attilâ korkusu sıtma hastalığı gibi Avrupa'yı titretiyordu.

"Attila geliyor! Kelimeleri bütün bir şehir halkını yerinden oynatarak dağlara, vahşi ormanlara atmağa kâfiydi.

...

Fakat Attila geliyor! Kelimeleri Paris'te en cesurların bile gözlerini yıldırıldı. Ve herkes, kurtuluş için bir çare gördü: Fırar!

...

Bütün bu korkudan ayakta bile duramayacak hale gelmiş... sokak ortalarında yuvarlanan ve kaçmaya bile takati olmayan insanlar," (Safa, 2010, 154-155) "Attila'nın ordusunu İtalya'ya yürüttüğü haber alındığı vakit, hiç kimse mukavemeti hatırından geçirmedi. Muasırlardan birinin tabiriyle: korku İtalya'yı müdafaasız bırakmıştı." (Safa, s.219) "Bazı Fransız müverrihlerinin,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

sebepleri kolayca tahmin edilebilecek bir tarafgirlikle, Attilâ'nın bu şehri yağma ve tahrip ettiği hakkındaki iddiaları doğru değildir. Attilâ, her vakitki gibi yağmayı ve katliâmı şiddetle menetmişti, ancak hâlâ yatışmayan kinlerle ve mukavemet edenleri ve mezbuhâne bir müdâfaada ısrar edenleri tenkil etmekte bir saniye tereddüde düşmemiştir (Safa, 2010, 224).

Peyami Safa, Roma'nın Hunlar tarafından ele geçirilmemesi için devreye giren papaz Leon'nun Attilâ ile olan muhaveresini aktarırken Attilâ'nın öngörüsüyle Batı algısının Attilâ hakkındaki menfi imajını izale edecek bir açıklama yapma ihtiyacı hissediyor. Beni daima bir vahşi olarak âleme tanıtmak isteyen senin yalancı mütefekkirlerin, ihtimâl ki yarın birer yalancı müverrih kesilerek, düzenbaz kalemleriyle benden intikam almak isteyeceklerdir. İhtimal ki Roma'ya karşı göstereceğim müsamahayı bile tamamıyla itiraf edemeyeceklerdir (Safa, 2010, 229). Gerçekleştirilen bu akınlar, planlı olmuş ve yerleşilerek vatan haline getirilecek en müsait toprakları bulma gayesi taşımıştır. Bu durum Roma İmparatorluğu kadar Sasanileri de telaşlandırmış ve korkuya sevk etmiştir (Ahmetbeyoğlu, 1995, 9)

Birçok Batılı tarihçinin aksine Doğulu tarihçiler Hunların ve Attilâ'nın amacının fetih olduğu vurgusunda hem fikirdirler.

Uldız 409 yılında tekrarladığı bu sefer ile Bizans ile olan münasebetler iyice bozularak yanına gelen Bizans elçilerini, güneşin battığı yere kadar her tarafı fetih etmekle tehdit etti (Kafesoglu, 1952, 35).

Attila çocukluk çağında kadim Roma İmparatorluğu saraylarında dünyanın direği olarak iz bırakan gösterişli bir kültür ve zengin bir medeniyet içerisinde eğitim görmüş olmasına rağmen sıradan bir yaşam yeğledi. Konuklarından hiçbir lüksü ve debdebeyi esirgemeyen Attila, onlara altın tabak ve bardaklarda yedirip içirmesine karşın kendisi tahta tabak ve bardaklarda yer içerdi.

Peyami Safa tarihi romanı olan Attila'da tarih kitaplarından alıntı yapmakta ve yararlandığı kaynakları göstermektedir. Safa, Bizans heyetinde yer almış, resmi sıfatta Attilâ'yı ziyaret eden meşhur müverrih Prisküs ile ilgili bilgi vermektedir.

“İşte o zaman dizleri bükülen imparatorunuz harp tazminatı olarak 6.000 ve senevi 2.000 ölçek altın vermeğe razı oldu.

Prisküs tashih etti:

- 2.100.

- Hakikati Roma'dan daha çok seviyorsun, Prisküs!” (Safa, 2010, 22). Her saniye değişen ve cihangirin muhayyilesinde birbirlerini fasılasız takip eden bu levhaların hepsinde de, sabit ve müşterek bir tek hayal vardı: esmer tenli, kurum renginde siyah gözlü ve sık uzun siyah kirpiklerinde bir ormanın ağaçlıkları arasından görünen uzak bir yangın gibi kudretli ve ateşin ruhunun heyecanlı manzarası temaşa edilen, şehvetli ve cüretkâr, daima büyük şeyler isteyen ve daha büyüğü oldukça ona doymayan, ikballere aç, dilber ve haris bir kadın hayali (Safa, 2010, 80).

“İçlerinde birisi bütün zamanını tarihi yazmakla geçirdi.

- Hangisi?

- Prisküs.

- Yazdıklarını gördünüz mü?

- Hayır, herhangi bir tesir altında kalmaması ve mülâhazatında istiklâlini muhafaza edebilmesi için, Hunların ananesine tebaan düşmanın hürriyet-i fikrîyesin riayet ettim (Safa, 2010, 170).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Safa, Attilâ şahsiyetini kadın cephesini irdelerken umumiyetle müspet ve narın duygular beslediğini, hissiyatlarında kadına yönelik daha rikkatli ve müşfik olduğunu ifade etmekle beraber Attilâ'nın adeta psiko-analizini tahlil ettiğine dair izlenimler uyandıran yorumlarında farklılık arz eden neticeler hissedilebiliyor.

Attila, ona baktıktan sonra gözlerini yumdu.

Zekâsının en büyük silahı şüphe idi. Hiç kimseye inanmaz ve en yakınlarının bile kendisine karşı muhabbet duygularında menfaat saikleri arardı. Bunun için etrafının tabasbuslarından nefret eder; kendisine en küçük bir cemîle yapıldığı zaman yine haşin bir bakışla cevap verirdi. İnsanlara karşı olan itimatsızlığı, kadınlara karşı birkaç misline çıkar ve bu irice kemikli, yumuşak etli, küçük kafalı mahlûkların, ekseriya hedeflerine desise ile vardıklarına zâhip olurdu (Safa, 2010, 86). Şövalye ile muaşakasında, hatta onun penceresine kadar getirişinde bile kadınlığının büyük bir hassasını buluyor ve kıskançlığın fevkinde bir hayranlıkla beğeniyordu. Zira Attila için “Harika” ahlâki ölçülerle mesaha edilmeyen yüksek ve hudutsuz bir mefhumdu (Safa, 2010, 176).

“Attilâ prensibini söyledi:

Bütün kadınlara karşı müsavi derecede itimatsızlık besliyorum. Bence her kadın pek ziyade mecbur olunca, yegâne silahı olan hileye müracaat eder. Aşk bile bana itimat veremez. (Safa, 2010, 183). Kerka Hunların istikbâlini doğurmuştur, o benim baştacımdır. Onun tacı başından alınamaz. Fakat Kerka benim başımda ise Onorya da kalbimdedir. Ben başsız ve kalbsiz yaşayamam ve sıhhatte bir vücut gibi her uzvun diğerleriyle âhenkdar olmasını isterim. Kerka ve Onorya düşünmelidirler ki, baş ve kalb en kıymetli uzuvlardır ve Attilâ'yı seven yüzlerce kadın, bu iki tahttan birine mâlik olamamışlardır. Attilâ kıymetli zevcesine ve sevgili maşukasına diyor ki: Bu tahtlarında bahtiyar olsunlar, hallerinden şikâyet etmesinler. Onorya burada kalacaktır. Zira Attilâ'nın kalbi buradadır. Kerka Attilâ'nın başından inmeyecektir. Attilâ iki güzel kadına da rica eder: Ayaklarının arasına düşmeye çalışmasınlar (Safa, 2010, 211). Attilâ kadınsız yaşayamazdı. Bu, kadınlar arasında bile o kadar malum bir şeydi ki, hiçbiri kıskançlık sahnesi yapmaya cesaret edemezler ve ıstıraplarını gizlerler, için için kendilerini avuturlardı (Safa, 2010, 239). Onorya... Ben kendime, erkek olarak insanların en büyüğünü aradım ve seni buldum. Benim için, şimdiye kadar Garbi Roma'da nice asilzadeler döğüştüler ve can verdiler. Hiçbirini sevmedim. Zekâ ve kılıç ancak sende güzel şeylerdir. Siyasetin, diplomatları; kılıcın da kahramanları yere serdi. Daha ben, on dört yaşında iken, dadım bana seni anlatırdı (Safa, 2010, 209).

Peyami Safa, Attilâ'nın kadın perspektifin romantik bir zaviyeden değerlendiriyor, kadına karşı son derece nazik, kibar ve centilmen olduğunu yorumluyor. Mielka'de bunu görmek doğrusu pek bu derece yoğun değil. O, daha çok Attilâ'nın kadını karşı bir cins olarak gördüğü, yorumunu yapıyor. Ayrıca Attilâ'nın kadına karşı kibar ve onun güzelliğini önemseydiği vurgusunu da ihmal etmiyor.

Attila bu kızlarının pek çoğunu kollarının arasına almış ve zevk dolu geceler geçirmişti. Aradan birkaç gün geçtikten sonra ise genellikle bu kızların isimlerini bile hatırlayamaz oluyordu; çünkü onlar aslında Attila için güzel bir et kızartması veya sızıp kalana kadar kafayı çektikleri bir şölen akşamı kadar doğal ve olması gereken şeylerdi (Mielke, 2004, 901). Attilâ bir köye gidecek ve bu köyde Esca (Escam'nın) kızı ile evlenecekti aslında kendisinin çok karısı vardı ve İskit âdetine göre bunu da eş olarak alabilirdi (Priskos, Fragment, VIII). Attila ile Svanhild üç, birlikte harika, olağanüstü geceler geçirmişlerdi. Gündüzleri mümkün olduğu kadar birlikte olmaya çalışıyor, birbirlerine sarılarak bir çalılık tarafından durduruluncaya kadar, çimenli çayırardan aşağı yuvarlanıyorlardı (Mielke, 2004, 444). Attila'nın içkiyle arası pek iyi değildi. Asla kaldırabileceğinden fazla içmiyordu. Bazı geceler hoşuna giden bir kadınla veya obaya yeni gelen bir kızla yurtlardan birine girerek gözden kayboluyordu. Bu kadınlara daima yumuşak davranıyordu. Sabahleyin yanlarından ayrıldığı zaman onlara mutlaka armağanlar veriyor, fakat

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

aynı kadınla bir daha asla birlikte olmuyordu. Onlarla birlikte olmasının, Greka'nın kendisine tattıracağı zevklerle uzaktan yakından bir ilgisi yoktu (Mielke, 2004, 538). Laudarich'i yıllardan beri görmemiş olması, Attila için bugünün önemini daha da artırıyordu. Bu sempatinin sebebi, belki de iki Gepid kralının kız kardeşlerini armağan olarak Attila'ya getirmiş olmalarıydı. Kızıl-sarı saçlı, artık pek de genç olmayan bu Cermen kadını kağanın o kadar hoşuna gitmişti ki, daha ilk geceyi onunla birlikte geçirmişti. Fakat önceden ilk uygun fırsatta onu yasal karısı yapacağına dair Ardarich ve Laudarich'e söz vermişti (Mielke, 2004, 567).

Başlarına baktıkça bunların benim tohumumdan olduklarını düşünesim geliyor” dedi, oğluna gülerek:

-Bu yaşta hala kısıraklarla oynaşacak kadar güçlü olduğumu mu sanıyorsun?” diye sordu İlek dudaklarında ince bir gülümsemeye. Attila ona bir tokat atmak istermiş gibi elini kaldırdı.

-Sakin beni küçümsemeye kalkma, sevgili oğlum İlek! Canım isterse yatağında en vahşi Cermen güzelini bile evcilleştirebilirim! (Mielke, 2004, 675).

Köyün sahibesi Beleda'nın dul karılarından birisi idi. Bu kadın bizim geldiğimizi duyunca bize yiyecek ve güzel kadınlar gönderdi ki, İskitlerde bu bir saygı ifadesi idi. Biz bu hanımları önümüzde olan yiyeceklerle misafir ettik. Fakat onlarla eğlenceye girmedik (Priskos fragment, VIII). Attilâ, tasavvurlarından bahsetmeği kat'iyen sevmeyen bir adamdı. Seciyesi her türlü ifşaata gayrı müsaitti. Attilâ gayet iyi hissedirdi ki, söz hâline gecen bir tasavvur, irâde kuvvetlerinden bir kısmını dışarıya atar ve boş yere sarf eder; ikincisi de etraf üzerindeki saltanatı zaafa uğratar.” (Safa, 2010, 212). O zaman Hunlara tabiatın fevkinde bir kuvvet geldi. Attila Akile'yi zapt etmeğe azmetti. Dehâsı cehennemi bir makine gibi işliyor ve gayrı mümkün şeyleri öğretmek için, muhayyirü'l-ukül bir kudret gösteriyordu.” (Safa, 2010, 221). Leon, altınlarla işlenmiş ipek bir elbise giymişti. Attilâ'nın huzuruna girer girmez, yere doğru bir hareket yaparken, civanmerd Hun hakanı, ruhaniyi kollarının altından tutarak kaldırdı ve tâzimatında mübalâğaya düşmek zilletinden onu kurtardı (Safa, 2010, 227).

Prikos/Prisküs kimdir, yazdıkları niçin bu kadar önemlidir? Priskos, beşinci asırda yaşamış Bizans diplomat ve tarihçisidir. Attila'yı ziyaret eden heyette bulunması onun şahsiyetinin kıymet ve ehemmiyetini daha da arttırmaktadır. Attila'yı anlatan birinci elden bir kaynağın yazarıdır. Priskos'un tarihi eseri sekiz kitaptan oluşmaktadır. Priskos, iyi bir hatip ve sofist olan Priskos, Propontis (Marmara denizi) kıyısında, Heraclea (Marmara ereğlisi) şehrinde biraz uzakta Trakya'daki Panion'da dünyaya gelmiştir.(C. Müller, 1870, 69) Priskos 'un 410-420 yılları arasında doğduğu, tarihi eserindeki son sözüne bakarak da Priskos'un 472'de öldüğü tahmin edilmektedir (G.Moravcsık,1958, 480).

Attilâ bir an için duraksadı, sonra gülmeye başladı.” Yoksa bir Hun kağanın sadece bir yöne akın edebileceğini mi düşünüyorsunuz? Yoksa biz yüzyıllardan beri sadece batıya doğru gitmeye mi lanetledik (Mielke, 2004, 702).

Attilâ, yani Hunlar veya Türk halkaları bunların amacı neydi, birçok sosyoloğun, mürevvihin sık sık sorduğu bir soru, amaçları nedir; bir ülkü ve gaye-i hayal uğruna mı, yoksa daha rahat yaşamak ve için mebzul ganimete ulaşmak için mi, savaşıyorlardı. Attilâ, biz insanları yönetmek için savaşmayız, bu İmperium Romanum'un işi dedi. Biz de fetih etmek ve ganimet elde etmek istiyoruz; fakat tüm dünyaya hükmetmek isteyen bir politikaya asla hizmet etmeyiz (Miekeley, 2004, 715).

“Yakıp yıkacak mısın, yoksa ganimet mi toplayacaksın?” diye sordu, Onegesios gülümseyerek.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

-Bu sadece ve sadece o şehirlerde oturan insanlara bağlı. Bizi uysal bir şekilde ve cömert hediyelerle karşılayacak olurlarsa, onlara kendi lejyonerlerinin pek çoğundan daha yumuşak davranırız.

-Peki ya tanrılarına ve yüksek duvarlarına fazla güvenecek olurlarsa?

-O zaman iki ihtimal var: Ya onların altınlarına ve kadınlarına el koyarak, fidye için tutsak ederek, en iyi zanaatkârlarını köle yaparak, sonra da şehirlerini yakarak cezalandıracağız...

-İkinci ihtimal nedir?

...ya da yine aynı şekilde altınlarına, kadınlarına ve zanaatkârlarına el koyacak, fakat resmi yapıları, evleri ve kulübeleri esirgeyeceğiz...

Fetih, çığlık, ganimet ve tecavüz dolu gecelerin yanı sıra, Hun ordusunda öyle saatler de yaşanıyor ki, Attila bataklıklardan sadece salgın hastalıkların değil, Imperium Romanum'un on yüzyıllık birikiminin de yayıldığını düşünür gibi oluyordu (Mielke, 2004, 876-877).

Attilâ, bazı kralları öldürdü diğerlerini itaat altına aldı ve fetih ganimetlerinden hissesini alsın diye Curidachus'u huzuruna davet etti fakat Curidachus bir tuzak sanıp, insanın Allah'ın huzuruna çıkmasının zor bir iş olduğunu söyledi, eğer insan güneşe bakamazsa tanrıların en büyüğüne nasıl bakabilir ki? Diyerek memleketinde kaldı krallığını muhafaza etti (Priskos Fragment, VIII). Attilâ'nın konaklarından birinin ayrıntılara kadar inen tasvirinin Priskos'a borçluyuz. Attilâ'nın bu ordugâhı Macar ovasında bir yerlerde bulunuyor olmalıydı; ahşap çitlerle ve ahşap kulelerle tezyin edilmiş bir şehirdi. Attilâ'nın verdiği ziyafette Priskos'un dikkatini altın ve gümüş bolluğu, yanı sıra debdebe çeker; fakat aynı zamanda Attilâ'nın pürünlüğünü de vurguluyor: az yiyip içiyordu, üstelik sıradan ağaç kaplardan (Vasary, 2007, 88). Birkaç ırmaktan geçtikten sonra büyük bir köye geldik söylendiğine göre burada Attilâ'nın bütün sarayları arasında en muhteşemi bulunuyordu. Saray çok süslü güzel, direklerle inşa edilmiş ahşap binalar idi. Etrafi tahta, çit ile çevrilmişti müdafaa için değil süs olmak üzere yapılmıştı... çitin yakınında bir hamam vardı bunu Attilâ'dan sonra en zengin olan Onegesius yaptırmıştır. Bunun taşlarını Paeonia'dan getirmişlerdi çünkü bu taraflarda oturan barbarların ne taşları ne de ağaçları bulunuyordu ve başka taraflardan getirilen tahtaları kullanıyorlardı bu hamamın mimarları Sirmium'ın istilası sırasında esir düşmüş birisiydi (Priskos, Fragment VIII).

Burasının bir şehre dönüşmesini istemiyorum" dedi yalancı bir öfkeyle. Sarayının önünde büyük bir meydan oluşturmak istiyordu. Tam ortada duran iyi bir okçunun tüm gayretine rağmen okunu tahta saraya ulaştırmayı başaramayacağı büyüklükte bir meydan..."

Ordugâhına uzun süreden beri Transilvanya'nın Orman Şehri adı veriliyor" dedi, İrnök. (Mielke, 2004,898). Romalı tarih yazarı Ammianus Marcellinus'un isabetli ifadesi ile Hunlar "Neredeyse atlarının üzerine yapışmışlardır." Bu geleneksel göçebe toplumu ve ekonomisi, giderek artan fetihlerle birlikte dönüşüm geçilmeye başlamıştır. Daha yüksek medeniyetlerle ilişkiye geçtikten sonra, zenginlikleri savaş ganimetleri ve vergilerle önemli oranda artmıştı; bunu, toplumsal yapılanmanın güçlenmesi takip etmiştir. Askeri yönetimde ve devlet yönetiminde ki, bu ikisi göçebe imparatorluklarında aynı anlama geliyordu, daimi mevkiler oluşmuştur; bu mevkileri boy aristokrasisi üyeleri dolduruyordu. Mutlak hâkimiyet sahibi Attilâ, boyların üzerinde bulunuyordu. Bununla beraber, Hun toplumunun gelişimi, Attilâ'nın beklenmeyen ölümünden sonra sekteye uğramıştır; ayrıca, Attilâ benzeri karizmatik bir yönetici olmaması ve daimi kurum sisteminin gelişmemiş olması fetihlerin sürdürülmesini imkânsız kılmıştır. Hunlar, fetihleri sırasında aşırı şekilde dağıldıklarından, çevrelerindeki yerleşik medeniyetleri askeri olarak etkili bir şekilde kontrol edemediler ve fethedilen çeşitli kavimleri bile imparatorluklarına organik bir şekilde entegre edemediler. Hun imparatorluğu muhtemelen her hâlükârda yıkılacaktı; Attilâ'nın ölümü bu süreci ancak hızlandırmış olabilir... Hunlar tarafından harekete geçirilen kavim göçü

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

dalgaları Avrupa'nın görünümünü tamamen değiştirmiştir; Batı Avrupa'nın etnik haritası, bu kavim hareketleri ile özellikle Cermen kavimlerinin yerleşmesiyle şekillenmiştir. Buna benzer büyük bir etnogenetik süreç, Doğu Avrupa'da dört yüz yıl sonra, 9.-10.yüzyılda Slav kavimlerinin ve Macarların nihai olarak yerleşik hayata geçmesi ve devlet kurmasıyla yaşanmıştır." (Vasary 2007, s. 90-91)

...Buna karşı tüm bu halklar dünyanın kaderini nasılda etkilemişlerdir! Herkes Cengiz Han İmparatorluğunu hiç kuşkusuz dünyanın en büyük ve çılgın macerasının dünyayı alt üst ettiğini bilir. Tarih sahnesinde ilk başrolleri oynayan onca kahramanın Orta Asya'dan çıktığını nasıl unutabiliriz? İşgalleri ile batıda büyük Kavimler Göçüne neden olan Attilâ'nın ve Hunların atalarını, milliyetçi Çin'i Nankin'e hapseden barbarları, Yakın Doğuya yerleşmeleri Haçlı seferlerinin başlamasına neden olan Selçukluları, dünyanın en güçlü imparatorluklarından birini kuran Osmanlıları ve ardıllarını, Çin'de Vey adı altında Longmen Mağaraları'nı yaptıran Tabgaçları, Hindistan da Müslümanlığı yayan Gaznelileri, Büyük Moğol ve Hindistan imparatorluklarını kuran Timur'u ve yandaşlarını nasıl unutabiliriz! Büyük zaferleri, henüz yeni yeni ağlamaya başladıkları beşiklerine eğildiğimizde bile aklımızda olacaktır (Roux, 2006, 18).

Attilâ, inanç ve din ekseninde engin bir hoşgörüyü sahipti. İncından dolayı kimseyi hor görmez dışlamazdı. Bu durumun etkisi de olacak ki birçok Avrupalı kavmi egemenliğinde barındırmayı başarabildi.

"... Ben bir Roma imparatoruyum ki böyle bir şeyi yasaklayayım; diye göldü Attilâ bu kez yüksek sesle: Bizde herkes dilediği dine girmekte serbesttir. Biz sadece tanrılarının isimleri bizimkilerde farklı diye kimseyi öldürmeyiz!" (Mielke, 2004, 350). Milli dinleri olmayan (Hun)lar fethettikleri memleketler ahalsinin bütün ayınlarını, ibadetlerini müsamahakâr bir zihniyetle kabul ederek benimserlerdi. Attilâ, bütün ithamlara ve dışlamalara rağmen Hunluğundan bir an bile tereddüt etmedi. Denizlere egemen olmak; hızlı, çabuk ve daha kolay ganimet elde etmek için, tevessül ettiği denizcilik sevdası umulan getiriyi karşılamayınca, bu sevdadan vazgeçti. Attilâ, o gün gemilerinin kendisinin umduğu hedefe götürmediğini fark etti. Savaş yapmadan bol ganimet elde etmeyi başaramamıştı. "Gemileri ateşe verin!" diye emretti adamlarına. ... Attilâ taş kesilmiş bir yüzle, kıyıda duruyordu. Üç gün boyunca kimse onunla konuşmaya cesaret edemedi (Mielke, 2004, 355).

Attilâ siyasi dehası ile stratejik öneme sahip bölgeleri önemseyerek isabetli bir öngörüyle kendisine parlak bir istikbal zemini hazırlıyordu. Attilâ, Batı Roma'ya saldırmadan önce Vizigotlar'la hesaplaşmanın şart olduğunu inanarak keskin zekâsı ile siyasi hileler planladı. Batı Gotları'na haber göndererek, hareketini tamamen Batı Roma'ya karşı olduğu kanaatini uyandırdı. Roma'ya yolladığı elçiler vasıtası ile kendisinden korkmamalarını, imparatorluğun dostu sıfatı ile Roma arazisine girdiğini ve esas hedefinin Vizigotlar olduğu intibamı verdi. Bu kurnazlığı ile her ikisinde hazırlıksız yakalamak ve birlikte hareketlerine mani olmak istiyordu (P.Vaczy, 1982, 113).

Attilâ'nın İnanç Sorunu

Attilâ'nın hangi dine, inanca mensup olduğuna dair birçok teorisyenin farklı yorumları, yaklaşımları bulunmaktadır, hatta Attilâ'nın Hıristiyan olduğuna dair güçlü iddialarda bulunmaktadır. Fakat Attilâ, bozkır yaşam tarzının temsilcisi, ata dini olan Gök Tanrı inancını hayatın her safhasına zerk etmiştir. Bundan dolayıdır ki amcası meşhur şaman Aybars'a ihtiram eder, onu önemser ve ona saygı duyardı. Onun yorumlarını, haberlerini dikkat nazarına alarak yol haritasını belirlerdi. Bu durum öyle bir hal alır ki, Attilâ savaş meydanlarına çıkmadan önce muharebenin neticesi hakkında şamanların yorumunu mutlak alırdı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Safa da Mielke gibi Attilâ'nın metafizik tarafını eserinde işliyor. Safa, Attila'nın şahsiyetinin bünyesinde barındırdığı bazı öngörü ve sezilerinin Şamanizm ile ilişkilendiren Mielke'den farksız düşünmüyor. Attilâ bu ruh haletini ilk kez rehine iken Roma'da kaçışı esnasında hissetmiş ve bu duyguyu garip karşılamakla beraber ona ciddi bir ehemmiyet vermiştir. Attila fala çok inanır. Kâhinler ona demişlerdir ki, öteki çocuklarında kendisinin zürriyeti devam etmeyecektir. Fakat Erlak Attila'nın neslini idame ettirecektir (Safa, 2010, 50).

Attila, rüyaya çok inanır, büyük harplere girmeden evvel, yanındakilere ne rüya gördüklerini sorardı (Safa, 2010, 120).

“Sonra kraliçeyi çağırarak onunla bir çadır içinde baş başa kaldı:

-Dün gece rüya gördün mü? Diye sordu.

“Haydi, Ostrogot, Roj ve Hun falcılarına söyleyiniz. Ovanın gerilerinde çadır kursunlar ve tertibat yapınlar. Ben de geliyorum. Harbin sonunu şimdiden tefe'ül etmek istiyorum! O asrın bütün kavimleri gibi Hunlar ve Attila da bazı hurafelere inanıyorlardı. Attila, birçok defalar, harbeden evvel neticeyi tefe'ül etmek istemiş ve daima zaferi haber veren bu fallar ve büyüler onu aldatmamıştı (Safa, 2010, 160-161).

“Bu civar ormanlarda yaşayan bir münzevi idi; İstikbali keşif hususundaki muvaffakiyetleriyle halk arasında peygamber zannediliyordu.

-Ey Hakan, dedi, emrin nedir?

Attila, irade etti:

-Alevden çıkan kemiklere bak ve istikbalimi haber ver! Zinhar, benden korkarak hakikati gizleme!

Ateşten kaburgalar çıkarıldı ve bir müddet soğuk suda bırakıldı. İhtiyar, kemiklerden birini alarak, üstündeki çatlakları tetkik etti ve Attila'ya döndü, muhteşem bir sesle:

-Sen Allah'ın kamçısıydın, dedi, senin sapın Allah'ın elindedir... Ve O, kudret-i samedaniyesini arzın günahkârlarına senin vasitanla izhâr eder. Fakat bazen, Hak Taâlâ, semavi intikamlarına fasıla verir. Nitekim Romalılara karşı muharebede galip olmayacaksın, tâ ki, sen, kudretinin Hak'tan geldiğini idrâk edinceye kadar. Fakat kaybedeceğin bu muharebede en büyük Roma kumandanı da mahvolacaktır (Safa, 2010, 162-163).

Buna rağmen Attila Konstantinopolis üzerine yürümekten ısrarla kaçınmıştı. Fakat onu buna zorlayan ne orduda baş gösteren ufak tefek salgınlar, ne de Hıristiyanların lanetleriydi. Attila sadece şamanın uyarılarını göz önünde bulunduruyordu (Mielke, 2010, 624).

İncelediğimiz eserlerde Attila'da olağan dışı hallerin mevcut olduğu kanaati bizde hâsıl oldu. Hatta kimi zaman Attila, kendisi yüksek bir sezgi yeteneğine sahip olduğunu keşfederek şamanlığın irsi olup olmadığını sorgular. Şamanların gizli duygularının bir kısmına sahip olduğunu anladı, derin bir nefes aldıktan sonra... (Mielke, 2004, 118).

“Ayrıca rüyaları da önemsemektedir. Aybars'ın Şaman yeteneklerini yakınında hissediyor. Rehine bulunduğu Roma'dan kaçarken:

Etrafına bakınarak etrafta gizli güçlerin büyücüsü, tanrıların ve rüzgârların arkadaşı, toprağın ve suyun gizemli seslerinin efendisi olan şamanı görmeye çalıştı: Aybars... bana yardım et... (Mielke, 2004, 50).

Kısa süre sonra Attila'nın en çok ihtiyaç duyduğu durumda Aybars'ın gelmesi bir tesadüf olmazsa gerek.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Her Hun gibi Attila da gökyüzündeki binlerce yıldızın adını tek tek biliyordu. Gotlarda, Yunanlılarda ve Romalılarda farklı isimler taşıyor olsalar bile, en belirgin takımyıldızlar binlere yıldan beri herkes tarafından aynı kavramlarla ifade ediliyordu (Mielke, 2004, 62).

Diyaloglarla Doğu-Batı

Mielke, eserinde kimi zaman yerleşik-göçebe, yani Roma ile bozkır yaşam tarzlarını, bakış açılarını ve uygarlıklarını münazaralı bir biçimde, Yunan hatip Scottas ile şaman Aybars'ın diyalogları vasıtasıyla izaha çalışıyor.

Anladığımız kadarıyla Mielke, bu diyaloglarda iki uygarlığın farklılıklarını adeta seviyeli, bilgi yüklü ve bire bir ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Yapılan karşılıklı konuşma ve mukayeselerde, daha çok Batı'nın taktığı gözlüğün değişmesi hedeflenmektedir. Aybars Hunları tanıtırken, Romalıların belki de farkında olmadıkları kültür ve uygarlıklarının olumsuz tarafını sergilemektedir. Burada kullanılan metodoloji ve zaviye, tarafsızlığın sembolü olabilir. Şu alıntıyla gözlemimizi somutlaştıralım:

Buna rağmen bizim Yunan Haydut-Kralları adını verdiğimiz adamlardan daha iyi değilsiniz.” Dedi Scottas neredeyse itham edercesine.

-Bir kralın halkı tarafından büyük ve başarılı bir haydut olarak saygı göstermesinde kötü olan nedir ki,” diye sordu şaman gülerek. “Onun görevi bu ve sadece bu değil mi?”

-Hayatta yenmek ve yenilmekten başka şeylerde var! Hukuk ve yasa gibi daha yüksek değerlerin varlığını unutuyorsun!”

-Elbette bunlar da var! Fakat biz Hunların altın'dan başka bir değer, daha yüce bir dünya ve asalet tanımadığımızı da nereden çıkartıyorsun?”

-Evet, kırlarda birtakım taşları üst üste koyup Obos adını verdiğiniz sunaklar hazırlıyor, bazı çalılara cam parçaları ve renkli bezler bağlıyorsunuz... sonra vecde geçerek şarkılar söylüyor, davul çalıyorsunuz...”

-Yoksa siz tapınaklarınızda ve kiliselerinizde daha iyi şeyler mi yapıyorsunuz ?” diye sordu şaman alaycı bir sesle.

-Siz göçebesiniz” diye cevap verdi Scottas neredeyse çaresiz bir itirazla. “Buldukları her şeyi alan hayvan çobanları! Bir devlet hakkında... İlerleme, bilim ve teknik hakkında... bizim uygarlığımız hakkında nasıl bir fikre sahip olabilirsiniz ki? (Mielke, 2004, 143-144)

“Ve kırk yıl önce hakkında hiçbir şey bilinmeyen bir kavme ait olduğu için, sen bile benim çocuk yiyen bir barbar olduğumu düşünüyorsun...”

-Barbar benim dilimde bir hakaret anlamına gelmez, dedi hatip hızla, konuşmanın seyrinin yavaş yavaş elinden kaçmakta olduğunu hissediyordu.

-Bu kelime: bla-bla veya lall-lall gibi bizim dilimizi konuşmayanları tanımlamak için kullanılır (Mielke, 2004, 60).

Bu diyalog dışında kitabın birçok yerinde Mielke, Doğu-Batı uygarlıklarının okuyucu tarafından daha doğru anlaşılması ve diyalogların tarihe ışık tutması için başka kahramanları da konuşturuyor.

Ben soyu ta tarih öncesi devirlere kadar takip edilen çok eski bir Kelt ailesinden geliyorum” dedi Vetus catalaunum piskoposu.

-Yunanlar ve Romalılar tarafından hor görülerek barbar olarak nitelendirilen dört kavimden birine mensup olmak da benim için ayrı bir gurur kaynağıdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

-Sadece dört kavim mi?" diye sordu Attilâ şaşırarak " oysa ben Romalıların kendilerinden olmayan herkese barbar dediklerini sanıyordum!"

-Biz o kavimlerin ilkiydik" dedi piskopos gururla "Afrika'daki Libyalılar, doğudaki Persler Pontos Euxinos kıyısındaki İskitler ve Yunanların Kelttoi olarak adlandırdığı bizler." (Mielke, 2004,726).

Batı algısı mensubu çok sayıda bilim insanı ne yazık ki Doğu uygarlığını ve onun en büyük temsilcisi olan Türk milletini sürekli pejoratif bir nazarla irdelemiştir. Bunu yaparken de "Barbar " yakıştırmalarını bu uygarlıkla özdeşleştirmiştir. Bu noktada barbar kavramının algı biçimi bir turnusol vazifesi görmektedir. Bu kavramla yapılan tevilin menfi ya da müspet olduğu aşikârdır.

Attila sahsında Bozkır uygarlığının yansımalarını ve yaşam biçimini farklı yöntemlerle izah etmeye çalışıyor. Yazar bunu yaparken aslında, burada da iki uygarlığın karşılaştırmasını yapıyor.

Safa, V. asır Roma halkının hurafelere olan inancını resmediyor. Doğal felaketlerin algılanma biçimlerini, bu olaylarının etkilerini ve yorumlarını ilginç bir tablo ve diyalog ile verdikten sonra determinist bir yaklaşımla insana birer yol gösterici, rehber, nebi ve resul olarak gelen din temsilcileri iyilik ve güzellikle toplumun ıslahına nasıl çalışıyorsa, diyalektik bir yaklaşımla Attilâ'nın gelişimini ve varlığını hüsnü-tevil ederek ya da hüsnü- tahlil yaparak bir kısım Doğu –Batı algısını aynı zaviyede buluşturuyor. Mitolojik unsurlarla konuyu zenginleştiriyor.

"Piskopos, hâşiyet içinde mezarların üstüne kapandı ve inledi:

-Ey Havariyyun! Necat ümidi yok mudur? Bu Attila kimdir? Semalar onu himaye mi ederler?

-Attila taraf-ı Haktan gönderilmiştir; vazifesi küre-i arzın çürümüş insan köklerini sökerek, yerine yeni nesillerin ve yeni medeniyetlerin tohumlarını atmaya müsait bir zemin vücuda getirebilmektir (Safa, 2010,115).

"Greka, sol bileğini onun burnuna doğru uzattı. Attila, kızın bileğini öptüğü anda burnuna keskin bir koku bulutunun çarptığını ve dilinin ucunun yandığını fark etti.

-Lanet olsun! Buda nesi?

-Galya parfümü" diye cevap verdi, Greka irkilerek.

-Neyin var?

-Bunu sakın bir daha yapayım deme!" diye kızdı Attila yarı şaka, yarı ciddi.

-Dilimi bir ısırgan otu gibi yaktı ve çok kötü kokuyor!

-Sen zaten etten başka ne bilirsin ki? diye karşılık verdi Greka korkusuzca. Meyve ve sebze yemek bile istemiyorsun!

-Ben bir insanım, otçul bir hayvan değil!

-Tamam, tamam... pasta ve ekmek yemeyi de bu yüzden reddediyorsun...

-Ben bir Hun'um! Galyalılar ve Romalılar gibi beyaz ekmek yiyen bir anne kuzusu değil!" "İşte senden en fazla hoşuma giden bu" dedi Greka Attila'ya sokularak. "Demek ki bundan sonra sadece sevgilin olarak kalacağım ve asla yoldaşın olmayacağım..."

-Bu da nereden çıktı?" diye homurdandı Attila.

-Romalılar, bir erkeğin ekmeğini paylaştığı insana cumpane adını verirler... Bunu bilmiyor muydun?"

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

“Hayır,” dedi Attila. “Ben Roma’dayken böyle bir şey yoktu (Mielke, 2004,183-184).

-Hunların göçleri mecburiyettendi “Açlıktan ya da savaşta ölmek arasında bir fark yoktu.

Birçok günümüz Avrupalı gibi, eski Avrupalılar da Doğu konusunda ya ön yargılıydı ya da yanlış bilgi sahibiydi. Mielke bu yanlış ve eksik algıları panoramik tablolarla izah ettiği ya da birçok yanlış anlamının ve önyargının önüne geçmeye çalıştığı kanısındayız. Kendisine getirilen çiğ et parçasını bile hakaret olarak kabul etmemişti. “Küçük Hun’ gösterilen bu tür dostluklara” Roma’dan alışkindi. İmparatorluğun pek çok vatandaşı pişmiş hiçbir şey yemediklerine ve karınlarını eyerlerin altında yumuşattıkları yaban hayvanı etleriyle doyurduklarına inanıyorlardı (Mielke, 2004, 230).

“... Henüz küçük bir kızken, bu hikâyeyi bambaşka bir şekilde dinlemiştim, dedi. Belki bu sadece bir efsaneydi; fakat kuzeydeki Kehribar Denizi ile Karadeniz arasında yaşayan kadınlarımız, Hunların cinlerin soyundan geldiğine inanırlar. .

-Sonra? ... Diye sordu Attilâ. Bu basit ama etkili hikâyeye onun gülmesine neden olmuştu. Got kralı Filimer veya danışmanlarının nasıl bir oyun oynadıklarını çoktan anlamıştı.”

Cinler tüm Halirurunları (sınırım yazım yanlış) yapılmış Hunları olmalı) yakalamışlar ve tutsak etmişler ve sonra kendilerine eş yapmışlar ve böylece vahşi temiz olmayan çirkin başlangıçta Maotia bataklıklarında saklanan yeni bir ırk ortaya çıkmış korkunç birer karabasana benzeyen bu iğrenç yaratıklar av peşinde koşmaktan kafayı çekmekten ve yiyip içmekten başka hiçbir şey düşünmezlermiş. Hayvanlara benzeyen bu varlıklar, bir kavim teşkil edecek kadar çoğalınca, gerçek bir tehlike olmaya başlamışlar... (Mielke, 2004, 262-263-265)

Mielke, Doğu’yu hakir gören onu barbarlık ve yağma ile suçlayan Romalıların zaman zaman komplekslerine ve insani zaaflarına da değinmektedir. Soylu kökenli bu Romalılar, kendilerini başkalarından çok; ama çok daha üstün görmekle en zayıf noktalarını nasıl açığa vurduklarının farkında bile değillerdi.” (Mielke, 2004, 238).

Attila tiksintiyle başını salladı.

-Siz Avrupalılar... hepiniz birer sahtekarsınız! Tüm zamanların en büyük hırsız ve haydutlarısınız, bunu da güya kilise ve yasaların koruyuculuğu altında yaptığınızı iddia ederek kendinizi aklamaya çalışıyorsunuz (Mielke, 2001, 685). İmparatorluğun adı verilen o zalim ülkede görüp duyduklarını asla unutma! Sen bin yıldır insanları, kavimleri ve hatta toprağı boyunduruğu altına alan ve elindeki tüm insanlarla sömüren bir kudretin tam ortasındayız (Mielke, 2004, 308).

“... İmparatorluk locasının sağ tarafında kendilerini Maviler olarak adlandıran soylular otururken Yeşiller olarak bilinen diğer arenanın sol tarafıyla yetinmek zorundaydılar (Mielke, 2004, 408).

Bir erken iç Asya veya Bozkır dini olarak bilinen Şamanizm’in eski çağlarda Roma’da da yaşayan bir din veya bu dinin yansımalarının olabileceği benzer bir inanç anlayışının da olasılığı izlenimi veriliyor. Bu izlek çok net bir şekilde anlatılıyor. Ne var ki şu ihtimal de akla gelmiyor değil, acaba rahipler veya Hıristiyan diğer din insanları şamanların vasıflarına mı haiz idiler: Hayır, Aybars Amca... Bugün bile pek nadir olsa da birkaç lejyonda hala şamanlar bulunuyor. Onlara “kâfir rahipler” adı veriliyor. Genellikle hayvanların iç organlarından geleceği okumak işiyle meşgul oluyorlar. Bazıları tıpkı senin gibi koyunun kürek kemiklerini kurban olarak ateşe atıyor, sonra da üzerlerindeki çatlak ve yarıkları inceleyerek savaşların gidişatının nasıl olacağı hakkında generale bilgi veriyorlar... (Mielke 2004, 273).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Attilâ ve Bleda

Hakan Muncuk'un iki oğlu Bleda ve Attilâ iki kardeş hiçbir zaman birbirilerini sevmediler, ilerde oturulacak taht, onların kıskançlıklarını sürekli besledi, rekabetlerini diri tuttu. Ailenin Bleda'ya meyli bu işi daha da körüklüyordu.

“Gücümü kardeşlerimle kıyaslamak istemiyorum” dedi. Attilâ alışılmadık sertlikle bir sesle: “Aramızdaki hesap henüz kapanmış değil. Bunu Bleda da biliyor, bu da, fakat bunun zamanı henüz gelmiş değil.”

Attilâ'nın bu kadar agresif ve tepkili olmasının nedenleri bir hayli çok olsa gerek; çünkü Attilâ rehine olarak verildi, olumsuz ve riskli tercih, yani gözden çıkarılma Attilâ için söz konusuydu, dönmeme, öldürülme ihtimali yüksekti. Doğal olarak tahta çıkma ibresi Bleda'yı işaret etmişti. Ayrıca Bleda yaşça büyük olanıydı. Bütün bunlara rağmen Attilâ gerek askeri, siyasi gerekse ilim ve zekâsıyla Bleda'nın bir hayli ilerisindeydi. Bu sebeplerden ötürü Attilâ, Kağanlık, belki Hakanlık kadehini, badesini içmeyi kendisinin hak ettiğini düşünüyor ve arzu ediyordu.

Attilâ'nın ailesi, özellikle babası tarafından sevilmediğine kaç kez şahit olmuştuk. Bu hoşnutsuzluk en ufak bir hadisede bile dışa vuruluyordu. Attilâ'nın Roma'da bir yıl rehine olarak kalması bile çoğu zaman kendisini dışlamak, hakir görmek ve alay konusu etmek için yeterli oluyordu. Attilâ'nın rehine olarak Roma'da geçirdiği zaman dilimi, hayvanlara vurulan damgalardan veya Mısırlıların kölelerinin kulaklarını delip taktıkları kölelik küpelerinden çok daha kalıcı ve derin izler bırakmıştır.

Roma'dan döndüğünden bu yana, seni izliyorum.” Diye devam etmişti, babası sözlerine. Kafanın ve kalbinin Limes'in ardındaki sahte ışıltı tarafından zehirlendiğini biliyoruz. Aklın Romalıların işe yaramaz bilgileriyle dolu... Roma'nın bahçeleri, caddeleri ve sarayları aklından çıkmıyor! Bal gibi tatlı, fakat sahte sözler... Tüm bunlara bir son verilmeli, artık! Bu pisliği kafandan söküp atmanın vakti geldi de geçiyor! İcabında kan ve at teri yardımıyla olsa bile... (Mielke, 2004, 314).

“-Doğu Hunlarının kağanı tekrar Attilâ'ya döndü.

Bakıyorum Romalılar hiç aklında çıkarmıyorsun! dedi, kınayan bir sesle

-kendini bir Roma hatibi hissediyorsan üzerinde bizim elbiselerimiz çıkar ve şuradaki cüce gibi soytarılık yap!

Attilâ, derin bir nefes aldı. Babası onu reddediyordu! Vandal Geiseric ve Gepid Caudarich ile olan dostluğunun yanı sıra Greka ile olan evliliğinden olan beş yaşındaki oğlu İlek üç yaşındaki Dengizik'de bu nefretin bir parçasıydı. Doğu Han kağanın diğer oğullarının sadece kız çocukları olmuştu (Mielke, 2004, 339-340).

Bozkır töresi açıktı, büyük olan kardeş tahtın varisiydi ve sistem aynen böyle işleyecekti. Bu duruma ailenin Attilâ'ya olan olumsuz bakışı da eklenince kendisinin kağan olma şansı tamamen ortadan kalkıyordu ve öyle de oldu. Ruga'nın ortanca yeğeni hemen aynı akşam öldürüldü, hatta isminin anılması bile kesin olarak yasaklandı. Çünkü Hun kavmi, daha önce üç kağandan söz edildiğini hiç duymamıştı. Tüm örf ve adetlerin izin verdiği rakam, sadece iki sayıydı. İki hükümdara sahip olmak, çok eskiden beri süregelen bir gelenektir (Mielke, 2004, 498). Bu kıvılcımlar da gökten düşen ateşin bir parçasıydı” dedi şaman atının üzerinde her iki kağanın boynuna altın hükümdar ziynetlerini taktığı esnada, Bleda, büyük kardeş olarak Ruga'nın ağır zincirlerini, Attilâ da küçük kardeş olarak Doğu Kağan'ın hafif zincirlerini kuşanmıştı. Fakat kimsede şölen yapacak hal yoktu. Salgın her tarafta yeniden baş göstermişti. İnsanlar ve hayvanlar, büyük acılar içinde birbirleri ardına düşüp ölüyorlardı.” (Mielke, 2004, 501).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Bleda ile Attilâ arasında taht çekişmesi su yüzüne çıkmıştı. Bleda tahtın varisi olduğunu töre gereği biliyordu, fakat Attilâ bunu bir türlü hazmedemiyordu, yaşça büyüğü olan Bleda'nın Hakan olma kabiliyetine sahip olmadığını düşünüyordu. Bu düşünceyi besleyen etkenler gerçekten çoktu. İki kardeş küçüklüklerinden beri sürekli bir çekişmenin ve çatışmanın içerisindeydiler. Bleda'nın kağanlık hele hele hakanlık yapabileceği bir yetkinlikte olmaması da sorunu daha da derinleştiriyordu. Yazar kardeş katliyle neticelen bu hadiseyi çok detaylı bir biçimde işliyor.

“Demek ki kendin için de kement istiyorsun... bugün ve şimdi!

-Hayır!” diye bağırdı Büyük Kağan korku dolu bir sesle. “Attan düşmek istemiyorum... onursuz ve topal bir hiç olarak... yaşamaya devam edemem! Beni soğuk demirle cezalandır... Burada etrafımızda toplanmış olan herkesin önünde, ayakta ölmeme izin ver!”

-Seni katletmemi istiyorsun!

-Hayır, beni iyi bir avcı gibi vurmanı istiyorum! Tam kalbimden...

-Aslında ben bambaşka bir şey düşünmüştüm!” dedi Attila ve sağ kolunu havaya kaldırdı. Elinde bir Hun atlısının sahip olabileceği bıçakların en uzununu vardı. Diğerleri put gibi donup neler olduğuna bakarken, Attila derin bir nefes aldı. Sonra da sesinin olanca gücüyle, her oka ve her bıçağa ruhların gücünü veren o korkunç savaş narasını attı:

“Çakkar!”

Büyük Kağan'ın tam kalbine inen darbe ne çok şiddetli, ne de çok hınç doluydu. Attila'nın bıçağının kabzasına kadar göğsüne gömülmesiyle birlikte Bleda olduğu yerde sendeledi. Bir süre bir heykel gibi Attila'nın önünde durdu, sonra gözleri büyüdü ve yüzünde son bir duygu dalgalanması oluştu. Kardeşinin kollarının arasına yığılmadan önce, çoktan ölmüştü bile... (Mielke, 2004, 588-589).

Yazar, bir tablo gibi tasvir ettiği bu kardeş katlinin Attilâ tarafından verilen fetvanın psikolojik arka boyutunu teğet geçerek şöyle diyor:

“Çünkü bol ganimet ve uzun bir yaşam, bizim için her şeyden önemlidir” diye karşılık verdi Attila.

-Bir Hun günah işlemez!” dedi Attila. “Bu nedenle affetmesini de bilmez!”

Böylece mesele Attila açısından kapanmış oldu. Buna rağmen ağabeyinin adamlarının pek çoğunun bir an olsun düşünmeden kendisinden yana tavır almış olması, göğsünü kabartmıştı. Bleda'nın yazıcı ve tarihçi olarak görevlendirdiği Romalılar başta olmak üzere, en iyi adamlardan bir kısmı onu yeni bir umut olarak selamlıyorlardı (Mielke, 2004, 590-591).

Attilâ, kardeşi bir ayak bağı gördüğü için ortak yönetim meyvelerini toplamanın daha bereketsiz ve sıkıntılı olacağını, çok başlılık yerine bireysel iktidarla tek başına daha fazla ve kolay ürün almak için tohum olarak bireysel iktidar olma anlayışını benimsedi.

Evlilik ve Gerdek Gecesinde Ölüm

“Attilâ, artık sadece akıncı birlikleri ile beraber hücumla kalkarken kendisini bir nebze olsun büyük kağan gibi hissediyordu. Gelecek yılların bu kadar kolay geçemeyeceğinin farkındaydı, fakat bu şenliğin sadece bir bereket şöleni olmasını da istemiyordu.

Ve ansızın Oktar'ı düşündü.

Varsın buradakiler vahşi sevinç naralarıyla kendisini ve Hildiko'yu sesleri kısılanaya kadar göklere çıkarınsınlar... varsın Kamos, Medos ve tatlı Trakya şarabını sızana kadar içsinler... kendisi uyanık kalacak ve ölçüyü kaçırmayacaktı-düğün gecesinde olsa bile!” (Mielke, 2004, 908).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

“Kan!” diye inledi itidalini tümüyle kaybederek. “Ağzından ve burnundan kan boşanmış! Fakat bu kan artık kırmızı değildi. Düğün yatağının ipek yastıkları ve keten çarşafı kapkaraydı. Kara kan her tarafa bulaşmıştı. Gelinin şeffaf denecek incelikte ipek elbisesine güzel göğüslerine, vücuduna, yüzüne ve sarı saçlarına dahi... O garip gürültü öylesine yükselmişti ki, Onegesios kendisini bir arı kovanının içindeymiş gibi hissetmeye başlamıştı. “Hayır!” diye bağırdı sonra büyük bir çaresizlikle. Gördüğü şeye inanmak, izin vermek istemiyordu. Hızla belindeki hançeri çekti. İntikam almak için elinde bir kılıç olmasını yeğledi. O bir savaşçı, bir süvari ve bir okçu değildi. Fakat soylu kocasını zıf gecesinde öldüren bu kadın, hiçbir geleneğin, göreneğin ve yasanın ardına sığınamazdı.

Onegesios kadının üzerine atıldı. Sağ elindeki hançer ışıltılar saçıyordu. Kadının gözlerinde ise korkudan eser bile yoktu; sadece derin bir üzüntünün ve her türlü kadının kadere tevekkülle razı olmanın izleri...

-Dur! O suçsuz!

Birisi Onegesios'un kolunu tutmuştu. Hançer hemen hemen dolu bir şarap testisine çarparak yere düştü. Onegesios bir hamlede kolunu kurtardı ve çok yaşlı bir adamın yüzüne bakmaya başladı. Çekik gözlü ihtiyar, öfkesinden ve nefesinden daha güçlü bir kudretle ona bakmaya başlamıştı.” (Meilke, 2004, 913). Kara Hunların Büyük Kağan'ının gövdesi bizzat Aybars tarafından açılmış ve temizlenmişti. Cesedin tahnit edilmesi ve içinin bahar yastıklarıyla doldurulması tam üç hafta sürmüştü. Ölü kağan ancak ondan sonra kırmızı ılgın ağacı dallarının üzerine yatırılmış ve savaşa hazırlanır gibi silahlanmış beş savaşçı tarafından önce altın bir tabutun, sonra da ince işlemelerle süslenmiş tahta bir tabutun içine yerleştirilmişti (Meilke, 2004, 917). O zaman için müverrih Journades diyor ki: ‘Zira böyle bir ölüye kadınlar gibi gözyaşlarıyla değil, erkek kanıyla ağlamak lâzımdı.’ (Safa, 2010, 262).

Adları tarihe kazınmış şahsiyetler olan İskender ve Cengiz Han gibi Attila'nın da mezar yeri bilinmemektedir. Mezar yerlerinin bilinmemesi, gizli kalınması için de her türlü tedbir alınmıştır. Aynı durum bu büyük şahsiyetin mezarı için de geçerlidir. Attila'nın cenaze merasimine katılan savaşçılar ve diğer görevlilerin mezar yerini kimseyle paylaşmamaları, mezar yerini bilen kimsenin hayatta kalmaması için gerekli tedbirler alınmıştır.

Savaşçıların hiçbiri, şamanın beyaz tozunun burun ve ağız yoluyla içlerine nüfuz ettiğinin farkında değildi. Beyaz toz, iç organlara ulaştığı anda, etkisini göstermeye başlayacaktı...” (Mielke, 2004, 924). “1453 Imperium Romanum'un doğu yarısı, 1453 yılında, yani Attila'nın ölümünden tam bin yıl sonra Türkler tarafından fethedilinceye kadar, yaşamaya devam etti (Mielke, 2004, 939). M.V. asırda Avrupa'ya korkulu yıllar yaşatan Attilâ Rusya'yı Polonya'yı Macaristan'ı ve Avusturya'yı Balkanları almış; Bizans'ı haraca bağlamış; Fransa'dan Orleans'a yürümüş; Chalons 'da Romalı komandan Aetius'un orduları önünde kanlı bir savaş vererek durmuştu. Sonra Tuna kızlarından Bourgont'lu bakire İldiko ile evlendiği gece düğün neşesiyle coşup çok içtiğinden bir burun kanamasıyla ölmüştür (Banarlı, 2004, 23).

Attila'nın ölümü muhtelif ve müteadit rivayetler içermektedir. Attila öldü mü, yoksa öldürüldü mü? Doğu ve Batı algıları bu noktada da farklılık arz etmektedir. Bu farklılığın temelinde yatan nedenin diğer noktalara olan nedenlerden farklı olmadığı aşikârdır. Batılı ilim insanları; Attila'nın zaten sık sık nüks eden burun kanamaları vardı, düğün gecesi çok içki içmesi ve gerdek heyecanı, onun ölümüne neden oldu, görüşündeler. Doğu bilim adamları ise böyle bir kahramanın ölüm döşeğinde kendi eceli ile ölemeyeceğini, bu ölüm tarzının ona yakışmayacağını, O, at sırtındayken cenk meydanında, kendisine yakışır bir tarzda ölmeliydi, görüşündeler. Ayrıca, Avrupalıların iddialarının gerçeği yansıtmadığını, gerekçelerinin de uydurma olduğunu; çünkü Attila'nın yeni eşi Hildiko (İldiko) tarafından zehirlendiğini, Avrupalıların intikam korkusundan dolayı Hunların gazabını çekmemek için böyle bir olayı uydurduklarını dile getirmektedirler.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

SON SÖZ

“Sadece bize yabancı oldukları için Hunları barbar olarak nitelendirmeyi reddediyorum. Hun akınlarının kalıplarını kim bilmez ki? Doğunun sonsuz bozkırlarından küçük atlarının üzerinde kopup gelerek Cermenlerin yaşadıkları bölgeyi istila eden, karşılarına çıkan insanları acımasızca katleden, tecavüz eden ve yok eden, yağmacı Vandall, Slav ve Türk boylarıyla birlikte hareket eden sert savaşçılar.

Buna karşın Vizigot, Ostrogot, Galyalı, Burgund ve Alman gibi kavramlar kulağa ne kadar yakın ve yumuşak geliyor, değil mi? İmperium Romanum’un hukukunu ve yasalarını savunan lejyonerlerden, Yukarı Tuna boyunca Viyana ve Budapeşte üzerinden, bugünkü Sırbistan ve Romanya’ya kadar düzenli bir sıra halinde uzanan Limes kalelerinden, yabancı barbarlara karşı oluşturulan bu savunma hattından söz edildiğini sık sık duyarız. Bilinçli veya bilinçsiz olarak bugüne dek kafamızda taşıdığımız tasavvur ve hatıralar, tarihin genellikle devir ve kasıt gözetilerek tanımlanan gerçekleri kadar tek yanlıdır. Biz ahlak, hukuk, yasa ve tarihlerin mutlak değerler olmaları gerektiğini öğrendik. Fakat böyle bir şey asla olmadı.

Attila ve Hunları, çağdaşları olan Romalılardan, Vermenlerden, Burgundlardan veya Gotlardan daha cani, zalim veya barbar değillerdi. Belki bir parçacık daha yabancı o kadar. Yunanlıların ve Romalıların kendilerini ilahlaştırdıkları, idealize edilmiş mermer heykellerden farklı bir görünüme sahiptiler. Ve onları Cermen kavimlerinin göçünün başlangıç ve sona eriş nedeni olarak gösteren tarihin ısrarlı sahtekârlıklarından daha iyisine layıktırlar

Felix Dahn ve Gustav Freytag’dan başlayan, C.D. Gordon, Franz Altheim, Louis Homeyer ve Otto Menchen Helfen’le devam eden, Heinrich Pleticha ve Hermann Schreiber’le süregelen yeni tarih yazımı, bir konuda görüş birliğindedir: Hiçbir çağ kavimleri (Cermenlerin) kavimler göçü, yani herkese karşı verilen o ölümcül savaş kadar çabuk tüketmemiştir. Ve bu kavimlerin hiçbiri, hatta Vandallar bile, bugüne kadar okul, eğitim, medya ve kamuoyu tarafından Hunlar kadar büyük haksızlığa uğramamışlardır (Mielke, 2004, 943-944).

SONUÇ

Hunlara yıllık vergi vermek zorunda kalan Doğu Romalılar Margus Barış antlaşması ile Attilâ’nın 441-442 ve 447 yıllarında düzenlediği Balkan seferleri ve bunların sonucunda yine Bizanslılar ile yapılan anlaşmalar hakkında Priskos’un kaydettiği teferruatlı bilgilerinden, Doğu Roma’nın kesin olarak Hun hâkimiyeti altına girdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Priskos, Hun-Batı Roma ilişkileriyle ilgili çeşitli bilgiler de vermektedir. Attila, kendisine yıllık vergi veren Roma’ya karşı düşündüğü askeri müdahaleyi meşru kılmak amacı ile gündeme taşıdığı Honoria ile evlenme meselesinin anlatılması da, Attilâ’nın zeki ve kıvrak diplomatik yönünü ve faaliyetlerini göstermesi bakımından bir hayli dikkate değerdir. Zaten Hunlar için eşsiz bir lider ve kahraman olan Attilâ’nın Batı için de bir ıslahatçı, mürrşid, düzen kurucu ve daha doğrusu yozlaşmış, dalaletle düşmüş Roma’yı doğru yola koymak için Tanrı tarafından gönderildiği imajını somutlaştırmak için bir mucize gerekmekeydi. Evet, Tanrı Ares kılıcı, bu kutsal kılıç, Attila’ya Tanrı tarafından gönderilmişti. Bu kılıcın bulunarak Attila’nın eline geçmesiyle Attilâ, artık bir cihan fatihi olarak görülmüştür. İtalya, Sorosguslar, Acatirler, Asimutlar, Doğu ve Batı Roma ile diğer kavimler, bu mucize karşısında hayrete düşmüşlerdi.

“Priskos’un Maksiminus’un başkanlığındaki Bizans elçilik heyetine dâhil olarak geldiği Hun ülkesindeki müşahedelerini ihtiva eden ve eseri daha da orijinal hale getiren kısımda Hun ülkesinin coğrafi ve etnografik tasvirlerinin yanında Hunların hayat tarzları, konuştukları diller, örf ve adetleri, misafirperverlikleri öğretimleri, yiyecek ve içecekleri hakkında kayıtlar bulunmaktadır. Ayrıca, Attilâ’nın hanımı Arıka’nın sarayı elçileri kabul etmesi, onlara ziyafet vermesi ve Bleda’nın dul eşinin bir köyünün hâkimi olması gibi, Türk siyaset ve idaresinden kadının yeri ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

değeri gösteren dikkat çekici izahatlar da vardır. Priskos'la Hun ülkesinde yaşayan bir Grek arasındaki karşılıklı konuşmanın geçtiği yerler ise, Türk devlet teşkilatı, adalet sistemi ve Türk'ün insana verdiği kıymet ile bunların Roma'daki tatbikini mukayese imkânı sağlayacak bulunmaz bir vesika niteliği taşımaktadır. Priskos, Attilâ'nın şahsiyeti, mütevazı hayatı, sarayı, ziyafet sofrası ve orada uygulanan protokol, idare tarzı, devletlerle münasebetlerine dair de kıymetli bilgiler vermektedir.

Priskos'un eserinin Doğu-Batı Roma devletleri, Gotlar, Vandallar ve diğer Asya ve Avrupa kavimleri tarihlerinin hususi ile beşinci asır Doğu Avrupa Türk tarihi ve kültürünün öğrenilmesi bakımından ana kaynak olarak ne kadar ehemmiyet arz ettiğini göstermektedir (Ahmetbeyoğlu, 1995, 79-80).

Yoğun olarak Batı'da gördüğümüz Doğu'ya karşı olan insani duyarlılık perhizi dokusu aşınarak deforme olma yoluna girmiştir.

Geçmişte, biri ötekinin zararına kendi hayatını kurtarma veya yaşam düzeyini yükseltme uğraşı gerçeği, göz ardı edilemez. Milattan önce dördüncü yüzyılda başlayan ve inşası üç yüzyıl süren Çin Seddi ve milattan sonra beşinci yüzyılda yapılan İstanbul surları bunun en somut ve kadim kanatlarıdır.

Epistemolojik bir zaviyeden bakıldığı zaman bu yaşananların tarihsel birer gerçeklik olduğunu görebilmekteyiz. Bu durum, çağın gerekleri ve koşullarının gerçeği idi. Bizler bu durumu irdelerken iki bilimsel gerçeği parametre olarak kabul etmeliyiz.

-Art zamanlılık (o günün koşulları)

-Tarihi eserlerin, kanıtların, objektif değerlendirilmesi

Bu ilkelere sadık kalındığı sürece, insanlık ortak bir paydada buluşma imkânı yakalayabilir.

Göçebe toplumun şah damarı, can simidi, güttüğü hayvanlarıdır. Zira otlaklar () elverişsiz olduğu zamanlar ya çaresiz ölümü bekleyecekler ya da yaşamını idame ettirecek ihtiyaçlarını yerleşik toplumdan mecburen tedarik edecekler. Yerleşik toplum da haklı olarak emeğine buyur ettirmeyecektir. Doğal olarak yaşam için, savaş kaçınılmaz olacaktır.

Batılı bazı bilim insanları olayı ampirik, duygusal ve siyasi temeller üzerine inşa ederek tamamen yanlış ve pejoratif bir muhayyile ile irdelemektedirler:

“... olan barbarlar gelip yerleşik emeğin meyvelerini alabilirler.

Hunlar, açgözlü ve hırslıdır; alacağına şahin vereceğine karga

Hun seferlerini asıl kışkırtanın yağma çekiciliği olduğu besbellidir. “

Bu tür haksız ve yanlış yaklaşımlar insanlığın bir tarafını oluşturan Doğu kanadında tahşidat yapar onu tahrik eder. Yapılan tahkir doğal olarak sert bir reaksiyona sebebiyet vererek var olan radikalleşmeyi daha da sivriltilir. Evet, Doğu'da insani olarak nahoş hadiseler ve istenmeyen olaylar yaşanmıştır. Bu yaşanmışlıkları insaf ve hak ölçüleriyle adalet terazisinde değerlendirmeliyiz. Peki, Batı'da her şey gül gülistanlık mıydı, şu an işkence müzesi olarak sergilenen utanç aygıtlarına nasıl bir yorum yapılabilir.

Yazımızın amacı gereği bu konuları daha fazla irdeleme ihtiyaç ve gereğini duymuyoruz. Doğu ve Batı algısında nasıl bir bakış açısı olmalı konusunda, maksadımızın hâsıl olduğu kanaatindeyiz.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Attila, sevabıyla günahıyla insanlığa mal olmuş, iki uygarlıkta da iz bırakmış bir şahsiyettir. Bu şahsiyet eşsiz bir lider, bir kahramandır. Attila, şahsiyetinde bütün insani unsurları, vasıfları barındırabilmiştir. Attila, oyunu sadece çağın kurallarına göre oynamak zorunda kalmıştır. Attila Burgundlardan, Vandallardan ve Gotlardan daha zalim ve acımasız değildir. Bu kadar büyük bir tarih yapan şahsiyetin eleştirilecek bir tarafı / tarafları elbette olabilir. Ama toptancı bir zihniyet ve mantık ile meseleler müzakere edildiğinde o zaman ya hep ya hiç anlayışı ortaya çıkacaktır. Bu durum da ne ilmi disiplinlerle ne de insani değer yargılarıyla bağdaşmaktadır.

Attila döneminde Hun toprakları (turuncun ile gösterilmiştir.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

KAYNAKÇA

- ALTHEİM , Franz : Attila und die Hunnen , Baden-Baden , 1991 Aries, Phillipe ve Duby, Georges : Geschichte des privaten Lebens, Cilt I., Vom Römischen Imperium zu Byzantinischen Reich , Frankfurt 1989
- ALTHEİM, F., Geshichte der Hunnen, Berlin, I, 1959, II, 1960, III, 1961, IV-V, 1962.
- BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Resimli Türk Edebiyatı, İstanbul, 2002,
- BAŞTAV, Ş., Attila'nın Hayatı ve Ölümü, Türk Kültürü, sayı 1, 1952.
- Attila ve Hunları, bk. Tarihte Türk Devletleri, I, Ankara, 1987.
- BONA, Istvan: Das Hunnenreich, Stuttgart 1991
- BOOR, Helmut de: Das Attila-Bild in Geschichte, Legende und heroischer Dichtung, Bern 1932 (ND Darmstadt 1963)
- BRİON, Marcel, Asya ve Avrupa'da Hunlar (Hunların Hayatı), Çev. Dr. Reşat Uzman, Çatı Kitapları, İstanbul, 2005,
- BRİON, Marcel, Attila, İleri Yayınları, İstanbul, 2006
- BRİON, Marcel, Attila Han'ın Liderlik Sırları, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2012
- CHİSTLEİN, Reiner: Die Alamannen, Stuttgart/Aalen 1991
- CORD, Ernst: Attila – Flagellum dei, Etzel, Atli. Zur Darstellung des Hunnenkönigs in Sage und Chronistik. Quaderni del Ist. Di Filologia Germanica, Triest 1984
- CUNLİFFE, Barry: Rom und sein Weltreich, Bergisch Gladbach 1979
- CURTİS, Michael, Attila, Goa Basım Yayın, 2006
- Die Bajuwaren von Severin bis Tassilo 488-788, Begleitbuch zur Ausstellung, Rossenheim / Mattsee 1988
- “Die Skythen und ihr Gold”, in: Zwei Gesichter der Eremitage, Ausstellungskatalog, Bonn
- DAHAN, Felix: Attila (Roman), Berlin/Leipzig o. J.
- DİNÇ, İhsan, Attila Hayatı, Savaşları ve Uygarlığı, 2002 Kastaş Yayınevi, İstanbul (Biyografi)
- DİNDORF, L., Historici Graeci Minores, I, Lipsiae, 1870.
- DONUİK, A., Eski Türk Devletlerinde İdari-Askeri Unvan ve Terimler, İstanbul, 1988.
- DROYSAN, H. (Hrsg.): Paulus Diocanus, Historia Romana, Berlin 1879
- DELOR, Jean-Paul: Voies Romaines, Auxerre 1993
- ELBE, Joachim von: Die Römer in Deutschland, München 1984
- ECKHARDT, S./ Türk terc./, Efsanede Attila ve Hunları, Ankara, 1982.
- SAMUK, Fevzi, Attila Sendromu/Batı Hıristiyanlığının Şuur Ötesi, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2007
- FREYTAG, G, Gesammalta Werke, Bd. 17, Leipzig, 1988.
- FABBRİ, Paolo: “Il bassopiano Ravennate” , in: Roma, Ravenna e le residenze imperiali tardo-antiche, Milano, 1992
- FREYTAG, Gustav: Attila (Roman), Berlin/Leipzig 1927

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

- GORDON, C.D. The Age of Attila, Michigan 1960
- GORDONYÍ, Geza, Kölelikten Kahramanlığa, Hunların arasında, Yurtbay Yayınları. 2005 Ankara
- Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a göre Avrupa Hunları, Ali AhmetBeyoğlu Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı İstanbul, 1995.
- GRANT, Michael: Die Geschichte Roms, von den Etruskem bis zum Untergang des Römischen Reiches, Bergisch Gladbach 1986
- GROUSSET, Rene: Die Steppenvölker, Attila – Dschindgis Khan – Tamerlan, in: Kindlers Kulturgeschichte Bd. 28, München 1970
- GUILHAUME, Philip: Attila Le Fleau de Dieu, Paris 1994
- HEİNE, Alexander (Hrsg.): Jordanis Gotengeschichte nebst Auszügen aus seiner Römischen Geschichte, Essen 1985
- HARHOIU, Radu: Die frühe Völkerwanderungszeit in Rumanien, Bukarest 1997
- HOFFMANN, D.: Das spatrömische Bewegungsheer und die Notita Dignitatum, Düsseldorf 1969
- HOMEYER, Helene: Attila, Der Hunnenkönig von seinen Zeitgenossen dargestellt, ein Beitrag zur Wertung geschichtlicher Grösse, Berlin 1951
- IVANKA, Endre v. (Hrsg.): Byzantinische Gescichtsschreiber, Bd. IV: Byzantinische Diplomaten und östliche Barbaren, Graz-Wien-Köln, 1955
- JONES, A.H.M: The Later Roman Empire 284-602 (Karten), Cambridge o.J.
- KAFESOĞLU, İbrahim, Türk Milli Kültürü, İstanbul, 1984.
- XII. Asra Kadar İstanbul'un Türkler Tarafından Muhasaraları, İstanbul Enstitüsü Dergisi, III, 1957. Bulgarların Kökeni, Ankara, 1985.
- KARNAS, Mustafa, Attila/Mitoloji ve Tarih Dizisi, Anonim Yay. İstanbul, 2010
- KELLY, Cristopher, Attila, Hunlar ve Roma İmparatorluğunun Çöküşü, Turkuvaz Kitap, İstanbul,2011
- KNAPP, Fritiz Peter (Hrsg.): Nibelungenlied und Klage, Passauer Nibelungengesprache 1985, Heidelberg 1987
- KURAT A. N. ,IV-XIII Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Ankara, 1972.
- LAIDLAW, Ross/ Türkçe Tercüme/, Tanrı'nın Kılıcı ATTİLA, Truva Yayınları, İstanbul, 2005
- LİGETİ, L.İ /Türk. Terc./, Attila ve Hunların Menşei, bk. Attila ve Hunları, Ankara, 1982.
- MCGOVERN, W. M., The Early Empires of Central Asia, Chapel Hill-North Carolina, 1939.
- MENCHEN-HELFEN, Otto: Die Welt der Hunnen, Wien, Köln 1987
- MENGHİN, Wilfried: Die Langobarden, Stuttgart 1985
- MİELKE, R.P. Thomas, Attila Tanrı'nın Kırbaçı, Yurt kitap-yayın, Ankara, 2004
- MİQUEL, Pierre/Le Gall, Yvonne: Au Temps de Romains, Paris 1978
- MORAVCSIK, Gy., Byzantinoturcica, I-II, Berlin, 1958.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

- MÜLLER, C., *Fragmenta Historicorum Graecorum*, Paris, IV, 1851, V, 1870.
- NİCOLE, David, *Attila ve Göçer Kavimler*, Türkiye İş Bnk. Yay, İstanbul, 2011
- NACK, Emil: *Germanien*, Wien/Heidelberg 1958/1977
- NAPİER, Willam, *Attila, Remzi Kitabevi*, İstanbul, 2006
- NEMETH, Gy., /Türk. Tercüme/, *Hunların Dili*, bk. *Attila ve Hunları*, Ankara, 1982.
- ORKUN, H.N., *Attila ve Oğulları*, İstanbul, 1933.
- Türk Tarihi*, II, Ankara, 1946.
- Out of Rome – Augusta Raurica/Aquincum – Das Leben in zwei Römischen Provinztadten*, Begleitbuch zur Ausstellun, Budapest 1997
- OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara, 1986.
- RASONYÍ, L., *Tarihte Türklük*, Ankara, 1971.
- ROBERTS, Wess, *Hun Attila'nın Zafer Sırları*, Say Yayınları, İstanbul (?)
- SAFA, Peyam, *Attilâ*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2010
- SAMOLİN, W., *A Note on Kidara and The Kidarites*, *Central Asiatic Journal*, II, 4, 1956.
- SZABO, K., *Priszkosz Szonak es Bölcsesz eleterol S Törtenetirata Töredekeiröl*, O, Peşte, 1878.
- TOMSKÍ, Grigori, *Attila İlk Avrupalı*, Papirüs yayınevi, 2005
- TURAN, O., *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi*, I-II, İstanbul, 1980.
- VACZY, P. / Türk. Tercüme/, *Hunlar Avrupa'da*, bk. *Attila ve Hunları*, Ankara, 1982.
- VASİLİEV, A.A. / Türk Tercüme/, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, I, Ankara, 1943.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

